กฎหมายกับการปฏิรูปสถาบันครอบครัวในเวียดนามสมัยราชวงศ์เล (ค.ศ. 1428-1788)

Law and Family Reform in the Le Dynasty Vietnam (1428-1788)

อนันท์ธนา เมธานนท์
Ananthana Methanont

www.logisticnews.netUserFilesImgeVtn%20Market.jpg

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาการปฏิรูประบบครอบครัวของเวียดนามในสมัยราชวงศ์เล (ค.ศ. 1428 - 1528) ตามอุดมคติของสำนักคิดขงจื๊อ ซึ่งถือว่าสถาบันครอบครัว คือ รากฐานสำคัญที่สุดของสังคม และได้รับการบรรจุไว้ในประมวลกฎหมายราชวงศ์เลอาทิข้อกำหนดเกี่ยวกับการสมรสและสถานภาพของภรรยาประเภทต่างๆ รวมไปถึงภรรยาหม้าย การศึกษานี้ ใช้หลักฐานหลักจากประมวลกฎหมายราชวงศ์เล (*ก๊วกเจี่ยวหิ่งหลวต*) หรือที่รู้จักกันว่าประมวลกฎหมายโห่งดึ๊ก ร่วมด้วยหลักฐานประเภทจดหมายเหตุและพงศาวดารราชสำนัก เพื่อสะท้อนภาพยุคที่สังคมเวียดนามกำลังปรับเปลี่ยนไปสู่การรับอิทธิพลแนวคิดของสำนักขงจื๊อ (หรือสำนักหยู)[1] มากขึ้นในทุกด้าน โดยเฉพาะในรัชกาลจักรพรรดิเลแถงตง (ค.ศ. 1460-1497)

คำสำคัญ: เวียดนาม ประวัติศาสตร์ราชวงศ์เล แนวคิดขงจื๊อ ประวัติศาสตร์กฎหมาย ระบบครอบครัว

---

[1] จากนี้ไปผู้เขียนขอใช้คำว่า หยู หรือหยูขงจื๊อ ในการเรียกขานแนวคิดหรือสำนักคิดที่มีขงจื๊อเป็นผู้ริเริ่ม คำว่า หยู มีความหมายกว้างขวางครอบคลุมไปถึงนักคิดในยุคหลัง นอกจากนั้นยังนิยมใช้กันในประเทศที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดสำนักนี้ เช่น ในเวียดนามเรียกว่า ญอ สาว (Nho giao) หมายถึง คำสอนหยู

Abstract

This article is a study of family reform in the early Le Dynasty of Vietnam (1428-1528) as a major theme of the Confucianization of the law. Because of the fact that family is one of the most important foundations of Confucianism in ordering society, the study concentrates on the family, marriage, and the status of wives and widows. The principal source of the study, along with the official Annals, is the Le Dynasty Code, *Quoc Trieu Hinh Luat* or the *Hong-duc Code*, which was promulgated during the foundation of the Le Dynasty. The study found that the Code became one of the major benchmarks of the Confucianization of the Le Dynasty, particularly in the reign of Le Thanh tong (1460-1497).

Keywords: Vietnam; Le Dynasty; Confucianism; Legal history; Family system

การศึกษาสภาพสังคมในอดีตของบางประเทศยังถือเป็นเรื่องยากลำบากไม่น้อยเพราะขาดแคลนหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร โดยเฉพาะการศึกษาสังคมของสามัญชนหรือคนทั่วไปในกรณีของเวียดนามนั้น การศึกษาสภาพสังคมในอดีตถือเป็นเรื่องไม่ง่ายเช่นกัน ส่วนหนึ่งอยู่ที่ระเบียบวิธีการและการนำหลักฐานมาใช้ประกอบการศึกษา โชคดีที่เวียดนามมีหลักฐานลายลักษณ์อักษรปรากฏตกทอดหลงเหลือไม่น้อย แต่การศึกษาประวัติศาสตร์สังคมนั้น จำต้องเลือกใช้และคัดสรรหลักฐานประเภทต่างๆ มาใช้ศึกษาอย่างระมัดระวัง หลักฐานหลัก คือ พงศาวดารของราชสำนักนั้นมีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการปกครองและคนชั้นสูง เช่น จักรพรรดิ เชื้อพระวงศ์และขุนนาง ตามธรรมเนียม หากต้องการทราบเรื่องราวของสามัญชนก็อาจใช้หลักฐานประเภทวรรณกรรมเป็นหลักฐานเพิ่มเติมได้ แต่ต้องวิเคราะห์วิพากษ์หลักฐานอย่างเคร่งครัดไม่น้อยเช่นกัน

นอกเหนือจากหลักฐานในการศึกษาสังคมเช่นว่านั้นแล้ว หลักฐานประเภทประมวลกฎหมาย ถือเป็นหลักฐานสำคัญอีกประเภทหนึ่งที่ให้ภาพสังคมได้ชัดเจนมากหากผ่านการวิพากษ์หลักฐานตามระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์แล้ว และสามารถชี้ชัดได้ว่าเนื้อหามาตราต่างๆ ประมวลขึ้นเมื่อใด ในการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมสมัยราชวงศ์เลนั้น ถือได้ว่าประมวลกฎหมายราชวงศ์เล หรือประมวลกฎหมาย

โห่งดึ๊ก (*ก๊วกเจี่ยวหิ่งหลวต - Quoc trieu hinh luat*) มีคุณค่าไม่น้อยต่อการศึกษาสภาพสังคมในยุคสมัยดังกล่าว เพราะมีเนื้อหาหลายมาตราเกี่ยวข้องกับชีวิตและสังคมของผู้คนทั้งชนชั้นสูงและสามัญชนอย่างกว้างขวางชัดเจน รวมถึงให้รายละเอียดการเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณีตามนโยบายของรัฐอย่างชัดเจนยิ่ง ขณะที่หลักฐานประเภทพงศาวดาร วรรณกรรม หรือประเภทอื่น ยังให้ภาพไม่ชัดเจนเท่าหรืออาจไม่ปรากฏรายละเอียดเช่นว่าเลย

การประมวลหลักกฎหมายที่เรียกกันต่อมาว่า *ประมวลกฎหมายราชวงศ์เล* หรือ *กฎหมายโห่งดึ๊ก* หรือ *ก๊วกเจี่ยวหิ่งหลวต* ซึ่งเป็นเอกสารหลักที่นำมาศึกษาในงานวิจัยนี้ นอกจากถือกันว่า เป็นสัญลักษณ์ถึงการยอมรับและนำเอารูปแบบกฎเกณฑ์แบบจีนเข้ามาใช้ในเวียดนามแล้ว เป็นการใช้กลไกทางกฎหมายในการสร้างสังคมให้มั่นคงเป็นระบบระเบียบในกรอบของหลักจริยธรรมแล้ว ยังแสดงถึง "ความยับยั้งชั่งใจ" หรือความพยายามกลั่นกรองในการนำเอาวัฒนธรรมจากต่างแดนเข้ามาใช้ในประเทศโดยคำนึงถึงเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ดังยอมรับกันเมื่อศึกษาเนื้อหาของประมวลกฎหมายฉบับนี้ว่า มีการรักษาจารีตประเพณีและวัฒนธรรมพื้นเมืองไว้มากกว่าการรับเอาวัฒนธรรมแบบหยูมาบังคับใช้อย่างเถรตรง นอกเหนือจากการสะท้อนอิทธิพลของหลักกฎหมายแบบราชวงศ์ถางซึ่งมีความเป็น "เสรี" มากกว่าระบบกฎหมายของราชวงศ์หมิงและชิง ซึ่งเป็นยุคร่วมสมัยแต่มีความเป็น "อำนาจนิยม" มากกว่า เป็นต้น จนทำให้ประมวลกฎหมายราชวงศ์เลได้รับการยอมรับและชื่นชมจากปัญญาชนเวียดนามยุคหลังในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์แห่งการรักษาเอกลักษณ์ของชาติไว้มากกว่าลอกแบบวัฒนธรรมต่างชาติ ซึ่งเป็นประเด็นอันเป็นแก่นสาระสำคัญของอุดมการณ์แบบเวียดนาม (See Yu, 1978; Nguyen Ngoc Huy & Ta Van Tai, 1987)

กฎหมายลายลักษณ์อักษรนั้นถือกำเนิดขึ้นในเวียดนามตั้งแต่สมัยราชวงศ์หลี (ค.ศ. 1010-1225) ในราชวงศ์ต่อๆ มาก็ให้ความสำคัญในการประมวลกฎหมายโดยยึดเนื้อหาทั้งจากของราชวงศ์ก่อนหน้าและตัวอย่างจากกฎหมายของจีน กฎหมายลายลักษณ์อักษรถือว่า มีความสำคัญทั้งในการรักษาความมั่นคงและสร้างความสงบเป็นระบบระเบียบแล้วยังมีหน้าที่ "โดยอ้อม" ในการควบคุมสมาชิกในสังคมให้

ดำเนินชีวิตตามหลักจริยธรรมที่รัฐกำหนด โดยเฉพาะในโลกทัศน์แบบหยูขงจื๊อนั้นถือว่า ความประพฤติของคนในสังคมมีผลต่อความมั่นคงของสังคม ซึ่งอาจเป็นเจตนารมณ์หลักของรัฐในการตรากฎหมายขึ้น (see MacCormack 1996: 54-55)

เนื้อหาใน*ประมวลกฎหมายราชวงศ์เล* หรือ *ก๊วกเจี่ยวหิ่งหลวต* ซึ่งสันนิษฐานว่าประมวลขึ้นครั้งแรกเมื่อสถาปนาราชวงศ์เลในปี 1428 และมีการเพิ่มเติมมาอย่างต่อเนื่องตลอดราชวงศ์เลนั้น นอกจากสะท้อนถึงแนวคิดในการปกครองของผู้ปกครองเวียดนามโบราณในการให้ความสำคัญต่อการตรากฎหมายลายลักษณ์อักษรให้เป็นหลักในการปกครอง ซึ่งเป็นแนวคิดของสำนักคิดนิตินิยมหรือ ฝ่าเจีย ของจีนโบราณแล้ว ยังแสดงถึงพัฒนาการการรับแนวคิดแบบหยูขงจื๊อเข้ามาเผยแพร่ในสังคมเวียดนามมากขึ้น ประมวลกฎหมายราชวงศ์เลจึงปรากฏแนวคิดหยูขงจื๊อหลายประการแทรกอยู่ในรูปแบบ เค้าโครงและเนื้อหามาตราต่างๆ อาทิการยึดหลักผิดจริยธรรมหยูขงจื๊อ ถือเป็นอาชญากรรม มีการจำแนกการลงโทษตามฐานะในสังคมและครอบครัวตามแนวคิดหยู เช่น ผู้เป็นขุนนาง ผู้ชาย ผู้หญิง ภรรยาประเภทต่างๆ เป็นต้น (Nguyen Ngoc Huy & Ta Van Tai, 1987 : 55)

พัฒนาการวัฒนธรรมแบบหยูก่อนราชวงศ์เล

การรับวัฒนธรรมแบบหยูในเวียดนามนั้นมีความสัมพันธ์สืบเนื่องกับพัฒนาการความสัมพันธ์กับจีนอย่างชัดเจน ตามหลักฐานที่มักกล่าวถึงนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่าวัฒนธรรมหยูและวัฒนธรรมจีนด้านอื่นได้แพร่เข้าสู่เวียดนามมาตั้งแต่ยังไม่มีประเทศเวียดนาม หรือเมื่อครั้งที่ดินแดนลุ่มแม่น้ำแดงยังเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิจีนหลังจักรพรรดิจิ๋นซีส่งทัพบุกดินแดนแถบนี้ในศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสต์ศักราช และถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของจีนนับแต่นั้น (รวมถึงสมัยอาณาจักรหนานเยว่หรือนามเหวียต 207 - 111 ปี ก่อน ค.ศ.) จนเข้าสู่สมัยราชวงศ์ฮั่น (206 ปีก่อน ค.ศ. - ค.ศ. 220) สุย (ค.ศ. 581 - 618) และถาง (ค.ศ. 618 - 907)

อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมหยูซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอารยธรรมจีนที่เข้าสู่ดินแดนลุ่มแม่น้ำแดงในยุคจักรวรรดิจีนนั้นมีอิทธิพลจำกัดอยู่เฉพาะในแวดวงผู้ปกครองได้แก่ ข้าหลวงจีน ขุนนาง เจ้าหน้าที่ชาวพื้นเมืองผู้รับใช้ทำงานให้กับจีนในการ

ปกครองระดับท้องถิ่นมากกว่าชาวบ้านสามัญชนและอิทธิพลอารยธรรมจีนยังจำกัดอยู่ในตัวเมือง โดยเฉพาะศูนย์กลางการปกครองของจีนในบริเวณฮานอย มากกว่าในชนบท อารยธรรมจีนแพร่กระจายผ่านระบบการศึกษาแบบจีน การศึกษาภาษาและอักษรจีนที่จำเป็นต่อการปกครองและใช้งานในวงราชการเป็นช่องทางให้ความรู้แบบหยูค่อยๆ แพร่เข้าสู่สังคมเวียดนามเริ่มจากชนชั้นนำ (See Taylor, 1981; Tran, 1999 : 78 – 86)

เมื่อเวียดนามถือกำเนิดขึ้นหลังพ้นจากการปกครองของจีนในปี ค.ศ. 939 นับแต่ราชวงศ์โง ดิง (Dinh) และเล (Tien Le) ยุคแรก ซึ่งปกครองเวียดนามเป็นช่วงเวลาสั้นๆ เหตุการณ์หลายอย่างในช่วงเวลานั้นสะท้อนให้เห็นว่า อารยธรรมจีนและวัฒนธรรมแบบหยูปรากฏอยู่เบาบางมากแม้ในราชสำนักหรือกลุ่มชนชั้นนำ ร่อยรอยที่เห็นชัดเจนที่สุดดูจะเป็นเพียงรูปแบบของระบบการปกครอง สถานะผู้นำที่เรียกตนเองว่า กษัตริย์ (*เวือง – Vuong – หวาง*) และจักรพรรดิ (*หว่างเด้ – หวางตี้*) ในสมัยของเลด่ายแห่ง (Le Dai hanh) (ค.ศ. 980 – 1009) การใช้อักษรจีน หรือรูปแบบทางวัตถุ เช่น สถาปัตยกรรม ขณะที่วัฒนธรรมแบบหยูนั้นถือว่ามีจำกัดมาก แม้กระทั่งปัญญาชนเวียดนามสมัยหลังยังกล่าวถึงยุคสมัยดังกล่าวว่าไม่ยึดถือ “แบบแผนธรรมเนียม” แบบหยู โดยเฉพาะระบบครอบครัว ด้วยเหตุที่ผู้ปกครองสมัยนั้นมักแต่งตั้งพระชายาเอก ซึ่งมีสถานะเป็นภรรยาหลวง เทียบเท่าเสมอกันหลายพระองค์ ถือว่าขัดต่อธรรมเนียมวัฒนธรรมแบบหยูที่ต้องมีการจัดลำดับช่วงชั้นในหมู่พระชายา (ตุง, 2546.)

วัฒนธรรมแบบหยูดูจะปรากฏอิทธิพลเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับในสมัยราชวงศ์หลี (Ly) (ค.ศ. 1010 – 1225) และเจิ่น (Tran) (ค.ศ. 1225 – 1400) โดยปรากฏ “ดัชนี” หรือ สัญลักษณ์บ่งบอกความเติบโตของวัฒนธรรมแบบหยูในเวียดนามหลากหลายมากขึ้น อาทิ การก่อตั้ง “อาศรมอักษรศาสตร์” หรือ *วันเหมียว* (Van Mieu) และ*ก๊วกตื๋อสาม* (Quoc Tu Giam) ซึ่งทำหน้าที่เป็นศาลบูชาขงจื๊อร่วมกับเป็นสถานศึกษาระดับสูงสอนความรู้แบบจีนและแนวคิดของสำนักขงจื๊อในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 11 ขุนนางระดับสูงที่มีบทบาทในการบริหารราชการเป็นผู้รู้ในคำสอนสำนักหยู และยังเริ่มจัดการสอบคัดเลือกขุนนางตามระบบจีน

ขึ้นครั้งแรก โดยกำหนดให้สอบความรู้ในคัมภีร์โบราณตามที่สำนักหยูกำหนด แม้ยังต้องสอบวัดความรู้ในพุทธศาสนาและเต๋าร่วมด้วยก็ตาม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมแบบหยูในเวียดนามขณะนั้นต้องถูกจำกัดอิทธิพลด้วยพุทธศาสนาและลัทธิเต๋าไปด้วยในเวลาเดียวกัน เพราะราชวงศ์หลีเองได้ชื่อว่า เป็นราชวงศ์ที่เลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนามากที่สุดราชวงศ์หนึ่งในประวัติศาสตร์เวียดนาม

สมัยราชวงศ์เจิ่น แนวคิดและวัฒนธรรมแบบหยูในช่วงต้นราชวงศ์ยังไม่ต่างไปจากสมัยหลีเท่าใดนัก ขณะเดียวกันกลับมี "ธรรมเนียม" บางอย่างที่ถือเป็น "สิ่งต้องห้ามร้ายแรง" ตามวัฒนธรรมแบบหยู ได้รับการยอมรับและปฏิบัติกันในหมู่ชนชั้นนำ นั่นคือ การสมรสกันในตระกูลเดียวกันของราชนิกูลราชวงศ์เจิ่น (ดู อนันท์ธนา, 2548) ส่วนในการบริหารราชการนั้น รัฐบาลเจิ่นไม่ใช่รัฐบาลที่ปกครองด้วยปัญญาชนผู้ผ่านการสอบคัดเลือกบนฐานของความรู้แบบหยูอย่างสมบูรณ์แบบนักเพราะข้าราชสำนักผู้มีตำแหน่งบริหารสำคัญล้วนเป็นเชื้อพระวงศ์ ขณะที่ปัญญาชนที่รอบรู้ในแนวคิดหยูมักถูกส่งไปเป็นอาจารย์ในสำนักศึกษา เช่น จูวันอาน สะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมแบบหยูที่ดำรงอยู่ในเวียดนามสมัยเจิ่นยังมีจำกัดอยู่มาก[2] ขณะเดียวกันชนชั้นนำและสามัญชนในสมัยหลีและเจิ่น ยังเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาและลัทธิเต๋าอย่างจริงจังต่อเนื่องมากกว่า และดูเหมือนว่าทั้งพุทธศาสนาและลัทธิเต๋า เป็นกระแสวัฒนธรรมที่ "เป็นมิตร" กับวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตแบบเวียดนามมากกว่าแนวทางแบบหยู

เมื่อเลเหล่ย (le Loi) ก่อตั้งราชวงศ์เลขึ้นในปี ค.ศ. 1428 ยังไม่ปรากฏชัดว่าเลเหล่ยสนใจหรือส่งเสริมแนวคิดหยูอย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม เลเหล่ยนั้นมีที่ปรึกษาในการบริหารราชการเป็นบัณฑิตผู้รอบรู้ในแนวคิดสำนักหยูชื่อ

[2] มีการศึกษาพัฒนาการทางสังคมในช่วงศตวรรษสุดท้ายของราชวงศ์เจิ่น หรือตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 14 ศึกษาได้จากงานของ O.W. Wolters. 'Assertions of Cultural Well-being in Fourteenth Century Vietnam: Part I', Journal of Southeast Asian Studies, 10, 2 (1979). อย่างไรก็ตาม ข้อมูลในประวัติศาสตร์ฉบับทางการได้แสดงให้เห็นถึง กระบวนการปรับเปลี่ยนประเทศไปตามแนวทางของสำนักคิดขงจื๊อบ้างแต่ยังจำกัดอยู่ในด้านการศึกษาตามระบบ เช่น จัดการสอบคัมภีร์ทั้งห้า ตั้งโรงเรียน และการปฏิรูปขุนนาง เช่น สรรหาปัญญาชนมาเป็นขุนนาง

เหงวียนจ๋าย ทำหน้าที่ใกล้ชิดมาตั้งแต่เมื่อเลเหล่ยตั้งตัวเป็นผู้นำประกาศต่อต้านการยึดครองของจีนในช่วงปี ค.ศ. 1408 - 1428[3] โดยตั้งเขตปกครองของตนที่เมืองแทงหวาและเลเหล่ยให้การยอมรับเหงวียนจ๋ายในการเป็นที่ปรึกษาในการจัดระบบบริหารราชการและให้เป็น "พระอาจารย์" ของพระโอรสในเวลาต่อมา ทั้งยังเป็นไปได้ว่าเหงวียนจ๋ายอาจมีส่วนในการริเริ่มในกระบวนการประมวลกฎหมายฉบับแรกๆ ของราชวงศ์เลตั้งแต่ปีแรกที่สถาปนาราชวงศ์เล (ค.ศ. 1428) และเป็นผู้ทำหน้าที่ดูแลการประมวลกฎหมายใหม่อีกครั้งในปี 1440 (Nguyen Ngoc Huy & Ta Van Tai, 1987 : 26 - 27) ซึ่งอาจเป็นที่มาของประมวลกฎหมายราชวงศ์เลในสมัยต่อมาและน่าจะเป็นที่มาของการรับอุดมคติแบบหยูตามแนวทางของจูซีที่กำลังนิยมอยู่ในจีนขณะนั้น[4]

พัฒนาการวัฒนธรรมหยูดำเนินไปอย่างรวดเร็วนับเลเหล่ยขึ้นครองราชย์ พัฒนาการที่เป็นรูปธรรมปรากฏผ่านการกำหนดนโยบายทางการศึกษา ซึ่งเป็นสิ่งที่ปัญญาชนสำนักหยูให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก เริ่มจากการก่อตั้งสำนักศึกษาแห่งชาติ หรือ *ก๊วกตื่อสาม* ขึ้นใหม่ในราชธานีทังลอง ในปี 1428 รวมถึงการฟื้นฟูอาศรมอักษรศาสตร์หรือ *วันเหมียว* ซึ่งเป็นสถานที่บูชาเซ่นไหว้ขงจื๊อมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์หลี ต่อมาเลเหล่ยยังกำหนดให้บุตรหลานขุนนางร่วมศึกษาในสถานศึกษาพร้อมพระโอรส (Kham Dinh Viet Su Thong Giam Cuong Muc I, 1998 : 849) สัญลักษณ์แสดงความก้าวหน้าและความใส่ใจของราชสำนักเลต่อวัฒนธรรมแบบหยูปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้นในปี 1429 เมื่อมีราชโองการให้จัดทดสอบความรู้ในพงศาวดารจีนและคัมภีร์ทั้งห้าทั่วประเทศ และจัดการสอบคัดเลือกขึ้นขุนนาง

---

[3] ก่อนปี 1408 จีนภายใต้การปกครองของราชวงศ์หมิง ได้ส่งกองทัพเข้ามาเพื่อยึดครองเวียดนามหลังเกิดความวุ่นวายทางการเมืองจากการรัฐประหารล้มล้างราชวงศ์เจิ่น โดยอำมาตย์ตระกูลโห่ ผู้ปกครองตระกูลเจิ่นที่ฟื้นฟูราชวงศ์เจิ่นขึ้นใหม่ไม่ได้รับการยอมรับจากจีน ราชสำนักจีนจึงเข้าแทรกแซงและยึดครองเวียดนามได้สำเร็จในปี 1408 จนถึงปี 1428 เลเหล่ยจึงเป็นผู้นำต่อต้านจีนจนได้รับชัยชนะในที่สุด

[4] จูซี (ค.ศ. 1130-1200) ปัญญาชนจีนสมัยราชวงศ์ซ่งใต้ (ค.ศ.1127-1279) ผู้สังเคราะห์และปฏิรูปการถ่ายทอดแนวคิดของสำนักขงจื๊อขึ้นใหม่ และกลายเป็นผู้วางรากฐานการศึกษาจีนบนพื้นฐานของสำนักขงจื๊อจนถึงราชวงศ์ชิง วงวิชาการตะวันตก เรียกว่า ขงจื๊อใหม่ (Neo-Confucianism)

ในระดับสูงสุด หรือ *เตี๋ยนสี* (Tien Si) ในสนามสอบพระราชวังขึ้นครั้งแรกในปี 1434

การสอบคัดเลือกขุนนางยังคงดำเนินต่อไปในรัชกาลจักรพรรดิเลเญินตง ผู้ทรงพระเยาว์แต่ไม่มีหลักฐานชัดเจนถึงการนำเอาธรรมเนียมตามแนวทางสำนักหยูมาใช้ในสังคมและรัชกาลนี้ก็สิ้นสุดลงอย่างรวดเร็วด้วยความวุ่นวายจากการรัฐประหาร “นองเลือด” ในปี 1459 เป็นครั้งแรกนับแต่ก่อตั้งราชวงศ์เล[5]

กฎหมาย อุดมคติหยูกับการเปลี่ยนแปลงสังคม

สถานการณ์ทางการเมืองเริ่มเข้ารูปเข้ารอยและคืนสู่ความมั่นคงในปีต่อมา หลังข้าราชสำนักทูลเชิญให้ราชนิกูลพระนามว่า องค์ชายตือแถ่ง (Tu Thanh Vuong) ขึ้นครองราชย์ในปี 1460 รัชสมัยขององค์ชายตือแถ่งหรือที่รู้จักกันต่อมาว่าจักรพรรดิเลแถงตง (Le Thanh Tong) (ค.ศ. 1460 – 1497)[6] เป็นยุคที่มีการนำเอาระบบระเบียบจีนและวัฒนธรรมแบบหยูเข้ามาปรับใช้อย่างจริงจังที่สุดเป็นครั้งแรก จักรพรรดิเลแถงตงทรงมุ่งมั่นที่จะปรับเปลี่ยนราชสำนักของพระองค์ให้เป็นโลกของปัญญาชน เป็นระบบบริหารราชการภายใต้การกำกับชี้นำขององค์ประมุขผู้มีความสามารถ รอบรู้วิชาการและคุณธรรมเสมือน “ปราชญ์เมธี” (see Whitmore, 1968)

สิ่งที่จักรพรรดิเลแถงตงทรงเริ่มดำเนินการตามแนวทางของสำนักหยูเป็นอย่างแรกเริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1460 ไม่ถึงปีหลังครองราชย์ คือ การออกพระราชโองการเกี่ยวกับการสรรหาทายาทของเหล่าขุนนาง นับเป็นครั้งแรกที่มีการกล่าวถึงประเด็นนี้นับแต่สถาปนาราชวงศ์เลในปี ค.ศ. 1428 พระราชโองการกำหนดให้ “ขุนนางประจำ

[5] รัฐประหารในปี 1459 เกิดขึ้นโดยการนำของพระโอรสองค์หนึ่งจักรพรรดิเลถายตง ซึ่งถือว่าตนมีสิทธิชอบธรรมในการสืบราชบัลลังก์ รัฐประหารครั้งนี้นำไปสู่การปลงพระชนม์จักรพรรดิเลเญินตง ที่ยังทรงพระเยาว์ และพระชนนีของพระองค์ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ นับเป็นความขัดแย้งในราชตระกูลเลที่ร้ายแรงที่สุด (see Whitmore 1968)

[6] เมื่อแรกขึ้นครองราชย์ มีการประกาศใช้ชื่อปีรัชศก หรือ เนียนเหี่ยว ตามราชประเพณีว่า กวางถ่วน ถึงปี 1470 จึงเปลี่ยนชื่อปีรัชศกเป็น โห่งดึ๊ก ใช้ต่อเนื่องจนสิ้นสุดรัชกาลในปี 1497

กรมกองทั้งหลาย ผู้ใดไม่มีบุตรชายคนโต ที่กำเนิดจากภรรยาหลวง ให้สามารถเลือกบุตรที่กำเนิดจากภรรยารองได้" (Kham Dinh Viet Su Thong Giam Cuong Muc I, 1998 : 989) พระราชโองการนี้สะท้อนถึงประเด็นย่อยที่เกี่ยวข้องซึ่งได้รับการปรับเปลี่ยน คือ ระบบครอบครัว สถานะของภรรยาหลวงและอนุภรรยา สิทธิและสถานภาพของบุตรจากภรรยาหลวงและอนุภรรยา ทายาทสืบสกุลและสิทธิและสถานภาพของชายและหญิง นอกจากนั้นพระราชโองการยังถือเป็นเสมือนกฎหมายอีกรูปแบบหนึ่งเช่นกัน

นอกจากความสนพระทัยในกิจกรรมทางอักษรศาสตร์และกวีนิพนธ์แล้ว จักรพรรดิเลแถงตงยังทรงเริ่มจัดระบบสังคมให้เป็นไปตามแนวทางอุดมคติแบบหยูของสำนักจูซีต่อไป โดยครั้งนี้เกี่ยวข้องถึงขนบประเพณีระดับรากฐานของสังคม ในปี ค.ศ. 1463 ทรงพระราชทานตำแหน่ง "หญิงหม้ายผู้มีคุณธรรมยิ่ง" (*ฝุหนือจิงเตี๊ยต* – Phu nu trinh tiet) แก่นางเหงวียนถิโบ่ (Nguyen Thi Bo) (Dai Viet Su Ky Toan Thu II, 1998 : 398) ซึ่งถือเป็นการย้ำการให้ความสำคัญตามจรรยาของหญิงตามอุดมคติของสำนักหยู โดยถือว่าหญิงที่สามีตายจากแล้วแต่ตนยังครองตนเป็นหม้าย โดยไม่มีสามีใหม่นั้น นับว่ามีความซื่อตรงยึดมั่นต่อสามีและเป็นคุณธรรมสำคัญยิ่งในทัศนะแบบหยู (see Ebrey 1993)

ต่อมาในปี ค.ศ. 1465 มีราชโองการให้จัดตั้งสำนักศึกษาของรัฐขึ้นสอนความรู้ตามแนวทางหยูในจังหวัดต่างๆ ใช้ชื่อว่า *วันเหมียว* หรือ อาศรมอักษรศาสตร์เหมือนในราชธานีแสดงถึงการเผยแพร่คำสอนสำนักหยูให้กว้างขวางไปทั่วประเทศไม่จำกัดเพียงในหมู่ขุนนางหรือคนชั้นสูง ผ่านระบบการศึกษาที่สำคัญกว่านั้น คือ เริ่มมีมาตรการจำกัดอิทธิพลแนวคิดอื่นที่แพร่หลายอยู่ก่อนแล้ว คือ พุทธศาสนาและความเชื่อเต๋า ในปีเดียวกันนั้นมีราชโองการให้ขุนนางกรมพิธีการ "ปรับเปลี่ยนประเพณีและความเชื่อของประชาชน" โดยมุ่งให้ลดความเชื่อถือศรัทธาในพุทธศาสนา (Kham Dinh Viet Su Thong Giam Cuong Muc I, 1998 : 1012 – 13) นับเป็นครั้งแรกที่องค์ประมุขของเวียดนามแสดงท่าทีเป็นปฏิปักษ์ต่อพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ตามดูเหมือนการดำเนินการปรับเปลี่ยนความเชื่อของประชาชนครั้งนี้ไม่ได้เป็นไปอย่างจริงจังหรือเป็นไปอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน และไม่มีการระบุถึง

เป้าหมายหรือประเมินผลสำเร็จอย่างใด แต่การเผยแพร่ความคิดสำนักหยูยังดำเนินต่อไปอย่างจริงจัง ในปี ค.ศ. 1467 มีการตั้งตำแหน่งขุนนางราชบัณฑิต "ผู้เชี่ยวชาญคัมภีร์ทั้งห้า" เพื่อค้นคว้าวิจัยและสอนคัมภีร์สามเล่ม คือ *หลี่จี้ อี้จิง* หรือ *โจวอี้* และ*ชุนชิว* น่าสนใจที่หนังสือเหล่านี้มีเนื้อหาเน้นหนักในด้านธรรมเนียมประเพณีหลักจริยธรรม เป็นเพราะนักศึกษาส่วนใหญ่ให้ความสนใจกับคัมภีร์อีกสองเล่ม คือ *ซือจิง* เน้นบทกวีและเพลงพื้นบ้านโบราณของจีน และ*ซูจิง* หรือประวัติศาสตร์จีนสมัยราชวงศ์ซางและโจวตะวันตก (Dai Viet Su Ky Toan Thu II, 1998: 418) เหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นชัดเจนถึงการเริ่มให้ความสำคัญกับการศึกษาหลักจริยธรรมมากกว่าความรู้ทางการปกครองในตำราประวัติศาสตร์จีนซึ่งถือเป็นสัญญาณบ่งชี้ถึงการสร้างสังคมแบบหยูตามแนวทางของจูซีในสมัยนี้อย่างชัดเจน

ต่อมาในปลายปี ค.ศ. 1469 มีการเปลี่ยนแปลงสำคัญเกิดขึ้นเมื่อมีราชโองการเปลี่ยนชื่อรัชศกจาก*กวางถ่วน* ไปเป็น *โห่งดึ๊ก* เมื่อต้นปี 1470 การปรับเปลี่ยนธรรมเนียมประเพณีครั้งใหญ่เริ่มขึ้น เมื่อมีราชโองการกำหนดแบบแผนในการไว้ทุกข์แก่บิดามารดาโดยให้บุตรไว้ทุกข์แก่บิดามารดาเป็นเวลา 3 ปี และให้เป็นตามธรรมเนียมที่กำหนดในคัมภีร์*หลี่จี้* นอกจากนั้นยังกำหนดข้อปฏิบัติเกี่ยวกับหน้าที่ของภรรยาหลวงและภรรยาน้อยต่อสามี ซึ่งถือเป็นรายละเอียดที่กำหนดไว้ในตัวบทกฎหมายและเป็นตามธรรมเนียมแบบแผนของสำนักหยูแบบจูซี นับเป็นการปรับเปลี่ยนตามแนวทางสำนักหยูครั้งใหญ่ครั้งแรกและเป็นครั้งสุดท้ายในรัชกาล

เหตุที่สภาพการเมืองหลังรัชกาลเลแถงตงเข้าสู่ภาวะยุ่งเหยิงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะหลังจักรพรรดิเลเหียนตง (Le Hien Tong) ที่ครองราชย์สืบต่อจากพระชนก คือ เลแถงตง สิ้นพระชนม์ในปี ค.ศ. 1504 การสรรหารัชทายาทตกอยู่ในอำนาจของกลุ่มมหาเสนาบดีซึ่งคุมกำลังทหาร จักรพรรดิองค์ใหม่สองพระองค์ต้องสิ้นพระชนม์ในเวลาอันสั้น ความยุ่งเหยิงระส่ำระสายนี้มีหลักฐานบ่งชี้ด้วยการก่อกบฏของเชื้อพระวงศ์หลายครั้ง นัยว่าเพื่อต่อต้านอิทธิพลของบรรดามหาเสนาบดีผู้คุมทัพ

อย่างไรก็ตามหลังการปราบกบฏ พระนัดดาของจักรพรรดิเลแถงตงผู้นำในการปราบรามกบฏได้รับการสนับสนุนให้ขึ้นครองราชย์เรียกกันต่อมาว่า จักรพรรดิเลเตืองสึก (Le Tuong Duc) (ค.ศ. 1510 – 1516) ได้เริ่มฟื้นฟูราชสำนัก

ตามแนวทางสำนักหยูอย่างจริงจังแม้ทรงอยู่ในราชบัลลังก์ในช่วงเวลาอันสั้น แต่การดำเนินการฟื้นฟูก็เป็นไปอย่างรวดเร็ว นอกจากการจัดการบริหารราชการใหม่ด้วยการตั้งขุนนางปัญญาชนที่ผ่านการสอบรับราชการขึ้นเป็นเสนาบดีหลายคน ไม่กี่เดือนหลังจากนั้นกลุ่มขุนนางปัญญาชนแห่งสำนักราชบัณฑิตหอตะวันออก ซึ่งเป็นแหล่งรวมปัญญาชนหยูชั้นนำสมัยเลแถงตง เริ่มแสดงบทบาทด้วยการทูลเกล้าฯ ถวายเอกสารแผนการปฏิรูปการปกครองและสังคมให้เป็นไปตามธรรมเนียมประเพณีแบบหยูจำนวน 14 ข้อ ตามมาด้วยการพิมพ์คู่มือการปกครองและขนบประเพณีตามแบบหยูชื่อ *จิบิ่งเบ๋าฝ่าม* หรือ หลักการปกครองรักษาบ้านเมือง (Kham Dinh Viet Su Thong Giam Cuong Muc II, 1998 : 47 – 48) นอกจากนั้นใน ค.ศ. 1511 ยังมีการออกพระราชกำหนดว่า ด้วยการกำหนดทายาทรับมรดก ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ปัญญาชนหยูในแนวทางจูซีให้ความสำคัญมากและต่อมายังได้กลายเป็นมาตราหนึ่งใน*ประมวลกฎหมายราชวงศ์เล* หรือ *ก๊วกเจี่ยวหิ่งหลวต* ฉบับประมวลใหม่ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 (Nguyen Ngoc Huy & Ta Van Tai, 1987 : 203 – 204)

เนื้อหาหลักใน *จิบิ่งเบ๋าฝ่าม* (Tri Binh Bao Pham) กำหนดให้ราชนิกูลและสมาชิกตระกูลที่มียศศักดิ์หรือฐานันดร ซึ่งแน่นอนว่าหมายถึงตระกูลของเหล่าอัครมหาเสนาบดีและขุนนาง ให้สั่งสอนบุตรหลานโดยยึดหลักธรรมเนียมแบบหยู หรือ *หลี่* นอกจากนั้นยังเน้นกำชับให้ขุนนางหัวเมืองทำหน้าที่อย่างตรงไปตรงมาซื่อสัตย์และตัดสินคดีความอย่างเที่ยงตรง ไม่ลำเอียง และกำชับให้เหล่านักศึกษาในสำนักศึกษาแห่งชาติ หรือ *ก๊วกตื๋อสาม* ศึกษาหาความรู้อย่างจริงจัง เนื้อหาหลักเหล่านี้สะท้อนถึงความพยายามในการฟื้นฟูสังคมโดยใช้แนวคิดหยูอีกครั้ง (Yu, 1978 : 33)

การฟื้นฟูปรับเปลี่ยนระบบการบริหารราชการและการปฏิรูปสังคมในรัชกาลจักรพรรดิเลเตืองสึกดำเนินไปขณะที่การเมืองยังยุ่งเหยิงจากการก่อกบฏในหัวเมืองและดูเหมือนมีเริ่มมีการต่อต้านองค์จักรพรรดิและขุนนางปัญญาชนจากกลุ่มอิทธิพลเก่าหรือมหาเสนาบดีผู้คุมกองทหารชาวแทงหวาที่ครองอำนาจมาตั้งแต่ตั้งราชวงศ์ โดยมีเหตุจากการเปลี่ยนแปลงระบบบริหารราชการ จนนำไปสู่การช่วงชิงอำนาจกันด้วยวิธีการต่างๆ สุดท้ายก็จบลงด้วยการรัฐประหารโค่นล้มราชวงศ์เลโดยขุนศึก

หมักดังซุง (Mac Dang Dung) ในปี 1528 สภาพการเมืองเช่นนี้ได้ทำให้การฟื้นฟูประเทศตามแนวทางหยูที่เริ่มขึ้นในรัชกาลจักรพรรดิเลเตืองสึกต้องชะงักไป

เห็นได้ว่า การเริ่มสร้างสังคมตามแบบหยูผ่านระบบกฎหมายถือว่า เริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยจักรพรรดิเลถายโต๋ มาโดยลำดับและจริงจังเข้มข้นมากขึ้นในสมัยจักรพรรดิเลแถงตงและได้รับการฟื้นฟูขึ้นอีกครั้งในสมัยจักรพรรดิเลเตืองสึก เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นได้ถึงความจริงจังในการปรับเปลี่ยนสังคมและความเชื่อมั่นในแนวคิดหยูในช่วงแรกของราชวงศ์ ความจริงจังเช่นนี้จะเป็นไปในทางปฏิบัติได้ก็ด้วยการตราเป็นตัวบทกฎหมายพร้อมกฎหมายในรูปแบบอื่นเช่นพระราชกำหนดและพระราชโองการ รวมไปถึงคู่มือในการปกครองต่างๆ ซึ่งผ่านพระราชวินิจฉัยของจักรพรรดิแล้ว ทั้งยังทำให้กฎหมายเป็นข้อกำหนดแห่งจริยธรรมตามแนวทางหยู

ต่อไปนี้จะนำเสนอการวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ ที่ปรากฏในประมวลกฎหมายราชวงศ์เล ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสังคมให้เป็นไปตามแนวทางหยู ตามลำดับ คือ สถาบันครอบครัว ระบบสายตระกูลทางบิดา การสมรส สถานะของสามี สถานะของภรรยาหลวงและภรรยารอง

ข้อกฎหมายเกี่ยวกับสถาบันครอบครัว

ตามคติหรือแนวคิดของสำนักคิดหยูนั้น ให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัวมาโดยตลอดแม้ยังไม่ได้กำหนดกฎเกณฑ์ชัดเจน กระทั่งจูซี (ค.ศ. 1130 – 1200) ปราชญ์จีนสมัยราชวงศ์ซ่งได้ฟื้นฟูอารยธรรมโบราณสมัยโจวตามแนวทางของสำนักหยูที่มีมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 5 – 6 ก่อนคริสต์ศักราช โดยยึดแนวทางตามเนื้อหาในคัมภีร์และพงศาวดารโบราณ แนวทางของจูซีนี้ในโลกตะวันตกเรียกกันว่า “ลัทธิขงจื๊อใหม่” (Neo – Confucianism) ซึ่งเป็นลักษณะแนวคิดที่ครอบงำสังคมจีนและประเทศที่รับอารยธรรมจีนทั้งหลายตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 14 จนถึงปัจจุบันโดยผันแปรและมีพัฒนาการไปในด้านต่างๆ แต่ร่องรอยที่ปรากฏหลงเหลืออยู่ชัดเจนที่สุดจนถึงทุกวันนี้ คือ ระบบครอบครัว

แนวทางที่จูซีเน้นเป็นพิเศษนั้น คือ การจัดระบบสังคมโดยยึดครอบครัวเป็นรากฐาน แต่ครอบครัวก็ต้องมีระบบระเบียบชัดเจนเช่นกัน ทั้งนี้จูซีเห็นว่า ระบบ

แบบแผนในครอบครัวที่สมบูรณ์แบบที่สุด คือ ระบบครอบครัวสมัยราชวงศ์โจว (1027 - 256 ปี ก่อนคริสต์ศักราช) ตามที่ปรากฏในคัมภีร์ว่าด้วยจารีตพิธีหรือหลี่จี้ หนึ่งในคัมภีร์หลักทั้งห้าของสำนักหยู[7]

ระบบครอบครัวตามที่ปรากฏในคัมภีร์หลี่จี้นั้น มีรากฐานอยู่ที่การกำหนดให้บิดาเป็นหัวหน้าครอบครัวหรือของตระกูล โดยบิดาต้องทำหน้าที่ในฐานะประมุขของตระกูลในชั่วอายุหนึ่งด้วยการเป็นผู้นำประกอบพิธีเซ่นไหว้บรรพชน และดูแลควบคุมสมาชิกในตระกูลในทุกแง่มุมของชีวิต เป็นผู้มีสถานะสูงสุดในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวจะถูกกำหนดลำดับฐานะชัดเจนโดยแบ่งแยกตามเพศ คือ ชายและหญิง และลำดับความสัมพันธ์ คือ บิดา บุตรชายคนโต ผู้มีหน้าที่สืบมรดก มารดาหรือภรรยาหลวงของบิดา ภรรยารองและบุตรของภรรยารอง จัดอยู่ในฐานะระดับรองลงไปตามลำดับ

ลำดับชั้นในครอบครัวเช่นว่านั้นแท้จริงเกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจหรือการผลิตในครอบครัวเป็นพื้นฐาน บุตรชายคนโตต้องรับมรดกทั้งบ้านและที่ดิน ดูแลครอบครัววงศ์ตระกูล รักษาและสร้างความมั่นคงให้วงศ์ตระกูลด้วยการสมรสและมีทายาทรุ่นใหม่ บุตรชายจึงมีความสำคัญมากในฐานะผู้รักษาทรัพย์สินของตระกูลไว้ เพราะหากตระกูลมีแต่บุตรหญิง ก็หมายความว่า ทรัพย์สมบัติมรดกทั้งหลายต้องถูกโอนไปให้เป็นสิทธิของฝ่ายชายแทน ซึ่งหมายถึง การให้ฝ่ายชายทำหน้าที่ดูแลนั่นเอง ระบบเช่นนี้ ได้รับการกำหนดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดโดยมีการตราพระราชกำหนดและกฎหมายชัดเจนในจีน และเกาหลี (Park, 1976 : 7) ฉะนั้นระบบครอบครัวจึงยังเกี่ยวข้องกับกับระบบกำหนดตัวทายาท การสืบมรดก การจัดการทรัพย์สิน การจัดช่วงชั้น ลำดับชั้นหรือโครงสร้างสังคมจนถึงระบบเศรษฐกิจโดยรวม จึงเป็นเรื่องที่รัฐในโลกอารยธรรมขงจื๊อต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

สำหรับในเวียดนามนั้น สันนิษฐานได้ว่า การปรับเปลี่ยนหรือจัดระบบครอบครัวตามแบบหยูในช่วงราชวงศ์เลตอนต้นนั้นดูจะจำกัดอยู่เฉพาะในครอบครัวขุนนางเป็นสำคัญส่วนในครอบครัวสามัญชนทั่วไปนั้นยังไม่มีหลักฐานบ่งชี้ได้ว่าเป็นเช่นไร แต

[7] คัมภีร์หลักทั้งห้า ประกอบด้วย อี้จิง หรือ คัมภีร์อนิจลักษณ์ ซือจิง หรือ คัมภีร์ว่าด้วยบทกวีและบทเพลงโบราณ ชูจิง หรือพงศาวดารสมัยโจวตะวันตก หลี่จี้ หรือ คัมภีร์จารีตพิธีสมัยราชวงศ์โจว และชุนชิว หรือประวัติศาสตร์สมัยชุนชิวหรือโจวตะวันออก

เราอาจสันนิษฐานได้เช่นกันว่าชาวเวียดนามครั้งนั้นคงยึดถือการมีภรรยาหลายคน หรือเรียกว่า ระบบหลายเมีย (Polygamy) มาแต่ดั้งเดิมแล้ว โดยเฉพาะในหมู่ผู้มีฐานะดีหรือไม่ก็อาจไม่ยึดมั่นอยู่กับการมีภรรยาเดียว ขณะเดียวกันก็ไม่มีกรจัดระบบระเบียบภรรยาให้เป็นลำดับชั้นเหมือนระบบจีนหรือธรรมเนียมครอบครัวแบบหยู ดังกรณีของผู้ปกครองสมัยราชวงศ์โงและดิง (ค.ศ. 939) ที่ตั้งพระชายาให้อยู่ในฐานะเดียวกันในเวลาเดียวกันหลายพระองค์ จนนำขุนนางราชบัณฑิตที่ยึดมั่นในระบบแบบจีนวิพากษ์วิจารณ์ในยุคหลัง

นอกจากนี้ในงานชื่อ *เทียนนามซือหะเตบ* (Thien Nam Du Ha Tap) หรือ *รวมธรรมเนียมและแบบแผนกฎเกณฑ์แห่งแผ่นดินใต้ของสวรรค์* (หมายถึง เวียดนาม) งานเขียนสำคัญ ซึ่งประมวลขึ้นในรัชศกโห่งดึ๊ก ยังได้ระบุถึงหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้ไว้ด้วย โดยเฉพาะยังสอดคล้องกับรายละเอียดในพงศาวดารชาติที่ว่า ในปีที่ 1 รัชศกโห่งดึ๊ก หรือ ปี ค.ศ. 1470 มีราชโองการเกี่ยวกับข้อปฏิบัติและธรรมเนียมในครอบครัว หนึ่งในนั้นมีการระบุให้ภรรยาเชื่อฟังสามี รักษาความสงบภายในครอบครัว และให้ยึดถือธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัด ผู้ฝ่าฝืนมีโทษถึงตาย (Dai Viet Su Ky Toan Thu II, 1998 : 438 – 9) แสดงให้เห็นถึงความจริงจังในธรรมเนียมแบบหยูมาก

การแต่งงาน

คัมภีร์หลี่จี้ คัมภีร์สำคัญหนึ่งในห้าเล่มของสำนักคิดหยูขงจื๊อ ให้ความหมายความสำคัญของการแต่งงานไว้ว่า “พิธีการในการแต่งงานนั้นเป็นไปเพื่อให้เกิดการรวมประสานแห่งความรักระหว่างสองสกุล เจตนาโดยอ้อม เพื่อรักษาไว้ซึ่งพิธีการเซ่นไหว้ ณ ศาลบรรพชน และเจตนาโดยตรงเพื่อรักษาไว้ซึ่งความสืบเนื่องของสายสกุล” (Lan, 1967 : 428)

แนวคิดสำนักหยูแต่ดั้งเดิมนั้นถือว่า การแต่งงานเป็นเรื่องทาง “ชีววิถี” หรือ เป็นไปตามกฎเกณฑ์ธรรมชาติ “ไม่ใช่สิ่งที่ต้องแสดงความยินดี เพราะการแต่งงานนั้นได้แสดงให้ประจักษ์แจ้งว่า คนรุ่นหนึ่งต้องสืบทอดสายสกุลจากอีกรุ่นหนึ่งโดยแท้” (Lan, 1967 : 428) และการแต่งงานนั้นเป็นไปเพื่อการให้กำเนิดบุตรสืบสกุลเป็นที่สุด

ในกรณีของของเวียดนามนั้น ข้อเท็จจริงปรากฏชัดเจนว่า พิธีกรรมแต่งงานของเวียดนามได้รับอิทธิพลจากจีนเช่นเดียวพิธีกรรมทางสังคมอื่นๆ และดัดแปลงผสมผสานตกทอดมาเป็นประเพณีแต่งงานของชาวเวียดนามในปัจจุบัน แม้มีหลักฐานว่า ชาวเวียดนามมีธรรมเนียมการแต่งงานของตนอยู่แล้วนับแต่ก่อนรับอารยธรรมจีนหรือตกอยู่ใต้การปกครองของจีน ดังปรากฏรายละเอียดถึงลักษณะพิเศษเกี่ยวกับธรรมเนียมการแต่งงานของชาวเวียดนามโบราณเมื่อก่อนเริ่มคริสต์ศักราช เช่น "หญิงเรียกร้องสินสอดจากชาย" (Nguyen Ngoc Huy & Ta Van Tai, 1987 : 5)

อาจสันนิษฐานว่า ธรรมเนียมพิธีแต่งงานได้ถูกปรับเปลี่ยนมากเมื่อเวียดนามตั้งตนเป็นอาณาจักรอิสระ โดยเฉพาะเมื่อราชวงศ์ที่ครองอำนาจต่อเนื่อง คือ ราชวงศ์หลีและเจิ่น รูปแบบธรรมเนียมจีนเริ่มปรากฏในพิธีกรรมต่างๆ มากขึ้นโดยเฉพาะในราชสำนักและชนชั้นสูง เพราะถือว่าแบบอย่างจีน คือ สัญลักษณ์แห่งความเจริญและความถูกต้องดีงาม เมื่อเข้าสู่ราชวงศ์เล ราชสำนักเริ่มมีการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับพิธีการแต่งงานเป็นครั้งแรกในรัชกาลจักรพรรดิเลแถงตง

ตามที่ได้กล่าวไปแล้วว่าสมัยโห่งดึ๊กนับเป็นช่วงเวลาแห่งการปรับเปลี่ยนสำคัญทางขนบประเพณี ปีที่ 1 ในรัชศกโห่งดึ๊ก หรือ ค.ศ. 1470 มีพระราชโองการกำหนดรายละเอียดในพิธีแต่งงานเกี่ยวกับสินสอด ที่สำคัญยังมีการระบุให้ประชาชนตั้งแต่ขุนนางจนถึงสามัญชนปรับเปลี่ยนพิธีการแต่งงานตามพระราชโองการ (Dai Viet Su Ky Toan Thu II, 1998 : 438) น่าสนใจว่า ราชสำนักเวียดนามกำหนดรายละเอียดเหล่านี้ขึ้นเองด้วย นอกเหนือเพียงบางประเด็นที่อ้างอิงหรือนำมาจากธรรมเนียมจีน รายละเอียดในพระราชพงศาวดารระบุว่า จักรพรรดิเลแถงตงทรงดำริว่า "ขนบธรรมเนียมการแต่งงานเลอะเลือนสับสน ไม่เป็นไปตามจารีตอันถูกต้อง" จึงให้กรมพิธีการ หรือ *โบ่ะเล่* (Bo Le) กำหนดรายละเอียดข้อปฏิบัติของพิธีการดังกล่าว มีรายละเอียด คือ

หนึ่ง พิธีสู่ขอ (หงิ โฮน) ต้องผ่านแม่สื่อ

สอง การตัดสินใจแต่งงาน (ดิ่ง เทิน) หรือ ร้องขอทราบนามผู้สู่ขอ (เหวิน แซง)

สาม มอบสินสอด (หนับ จึง - แห่ง สิง)

สี่ พิธีส่งคู่สมรสเข้าบ้านคู่สมรส (เทิน งิง - หงิง โฮน)

ห้า พิธีคารวะบิดามารดาของฝ่ายชาย[8]

(Kham Dinh Viet Su Thong Giam Cuong Muc I, 1998 : 1092; Nguyen Ngoc Huy, 1980 : 177)

กฎหมายเกี่ยวกับการแต่งงาน

ประมวลกฎหมายราชวงศ์เลมีการแยกหมวดหมู่ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการแต่งงานและว่าด้วยการบ้านการเรือนหรือครอบครัวออกเป็นบทเฉพาะหรือบรรพใหม่ มีทั้งสิ้น 58 มาตรา มาตราที่เกี่ยวกับการบ้านการเรือนนั้น หมายถึงการจัดระบบบริหารครอบครัว เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสมาชิกในครอบครัว ข้อห้ามและข้อปฏิบัติต่างๆ ทั้งนี้ยังรวมถึงหน้าที่ในการดูแลบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ราษฎรของขุนนางท้องที่ การจัดทำสำมะโนครัว การจัดเกณฑ์แรงงาน การควบคุมสมาชิกในครอบครัว การโยกย้ายเปลี่ยนบ้าน ข้าทาสบริวารในบ้านเรือน การรับเลี้ยงบุตรบุญธรรม การควบคุมพระสงฆ์พุทธและนักบวชเต๋าในท้องถิ่น หน้าที่ของสามีและภรรยา เป็นต้น แต่มาตราต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแต่งงานโดยตรงนั้นส่วนใหญ่อยู่ในตอนท้ายของบรรพ

ประเด็นที่น่าสนใจ คือ เนื้อหาในกฎหมายข้างต้นที่มีทั้งการนำเอาธรรมเนียมจีนซึ่งอยู่บนพื้นฐานของการให้ความสำคัญกับสายตระกูลของฝ่ายชายหรือสามีมากกว่าหญิงมาบังคับใช้ในเวียดนาม และข้อกฎหมายที่รักษาธรรมเนียมของเวียดนามที่มีความแตกต่างจากจีนไว้ ที่น่าสังเกตคือ พบว่า บางมาตราที่เป็นการนำธรรมเนียมจีนมาบังคับใช้ เนื้อหาในข้อกฎหมายแทบไม่ต่างจากกฎหมายจีน แต่กลับปรากฏว่าเวียดนามกำหนดบทลงโทษไว้รุนแรงกว่ากฎหมายจีน และดูเหมือน

[8] เจ้าสาวต้องกระทำในวันรุ่งขึ้นหลังจากวันแต่งงาน เจ้าบ่าวต้องกระทำต่อบิดามารดาของเจ้าสาวในอีกสามวันต่อมา แสดงถึงอิทธิพลแนวคิดแบบหยูขัดเจน ที่กำหนดให้เจ้าสาวต้องคารวะบิดามารดาฝ่ายเจ้าบ่าวก่อน ทั้งนี้ขั้นตอนทั้งห้า เป็นไปตามคัมภีร์จารีตพิธีราชวงศ์โจว หรือ หลี่จี้ หนึ่งในคัมภีร์หลักทั้งห้าของสำนักคิดหยูขงจื๊อ

จักรพรรดิเลแถงตงทรงเอาจริงจังกับการปรับเปลี่ยนธรรมเนียมประเพณีในการแต่งงานจากแบบพื้นเมืองให้เป็นไปตามประเพณีจีนที่ถือว่า "ถูกต้อง" กว่า โดยทรงประกาศราชโองการหลายกรณีที่ไม่ปรากฏสอดคล้องในกฎหมาย ดังเช่นในปี 1470 ทรงดำริว่า "บัดนี้การสมรสยิ่งมิได้เป็นไปตามธรรมเนียมที่เหมาะควร" (Kham Dinh Viet Su Thong Giam Cuong Muc I, 1998 : 1092) จากนั้นในปี 1471 ยังมีพระบัญชาให้กำหนดว่า

> หลังจากครอบครัวของคู่หมั้นฝ่ายชายได้ดำเนินการตามธรรมเนียมพิธีการแต่งงานและมอบสินสอดเรียบร้อยแล้ว ในวันแต่งงาน ฝ่ายหญิงต้องเดินทางเข้าสู่เรือนของฝ่ายชายทันที ห้ามมิให้ผู้ใดปฏิบัติตามประเพณีดั้งเดิมที่ผิดเพี้ยน ที่ให้สามีต้องอาศัยและทำงานในครอบครัวของฝ่ายหญิงเป็นเวลาสามปีเสียก่อน (Nguyen Ngoc Huy, 1980 : 108)

กฎหมายราชวงศ์เลกำหนดข้อบังคับเกี่ยวกับการแต่งงานไว้อย่างละเอียดและรอบด้าน ที่สำคัญยังเน้นไปที่การป้องกันการผิดสัญญาหมั้นหรือปฏิเสธการสมรสไม่ว่าจะด้วยบิดามารดาของฝ่ายหญิงหรือชายก็ตาม

> ผู้ใดกระทำการบิดพลิ้วการหมั้นโดยพลการหลังรับของกำนัลจากฝ่ายชายเพื่อแลกกับสินสอดของบุตรตน ไม่ว่าจะเป็นเงิน ผ้าไหม หมู หรือสุรา ต้องรับโทษตีด้วยไม้พลองแปดสิบไม้ หากบิดาของฝ่ายหญิงจัดการให้บุตรสาวของตนแต่งงานกับชายคนที่สองอีกโดยจัดงานแต่งงานขึ้นแล้ว ต้องรับโทษบังคับใช้แรงงานหนัก ชายคู่สมรสคนที่สองต้องรับโทษบังคับใช้แรงงานหนัก หากรับรู้ถึงการหมั้นก่อนหน้า (ของฝ่ายหญิง) แต่ไม่ต้องรับโทษหากไม่รู้ ฝ่ายหญิงต้องคืนสู่คู่หมั้นคนแรก หากฝ่ายชายปฏิเสธ บิดามารดาของฝ่ายหญิงต้องคืนสินสอดและชดใช้ค่าเสียหายมีค่าเท่ากับสินสอด ในกรณีนี้ฝ่ายหญิงยังคงสามารถกินอยู่กับชายคนที่สอง (สามีใหม่) ได้

> เมื่อครอบครัวของคู่หมั้นฝ่ายชายไม่ยินยอมจัดงานสมรสหลังจากมอบสินสอดแล้ว ต้องรับโทษตีด้วยไม้พลองแปดสิบไม้และสินสอดต้องถูกยึด (มาตราที่ 315)

ในมาตราที่ 317 ห้ามการแต่งงานในระหว่างที่กำลังไว้ทุกข์ให้บิดามารดา ระบุโทษของผู้ฝ่าฝืนไว้ถึงขั้นบังคับใช้แรงงานหนัก และยังถือว่าการแต่งงานเป็นโมฆะด้วย ขณะที่กฎหมายจีนกำหนดโทษไว้เพียงการตี เช่นเดียวกับในมาตราที่ 318 ที่ห้ามการแต่งงานในระหว่างที่มีปู่ย่าหรือบิดามารดาถูกคุมขัง ต้องรับโทษลดขั้นและถือว่าการแต่งงานเป็นโมฆะ สะท้อนว่าในกรณีนี้เวียดนามกลับเคร่งครัดในธรรมเนียมแบบหยูมากยิ่งกว่าจีน (Nguyen Ngoc Huy & Ta Van Tai, 1987: 185) ยังมีการยกเว้นว่าหากเป็นการแต่งงานตามคำสั่งของปู่ย่าหรือบิดามารดานั้นสามารถกระทำได้ แต่ต้องไม่มีงานรื่นเริงถึงขั้นจัดเลี้ยง

> ผู้ใดแต่งงานในยามที่ปู่ย่าหรือบิดามารดาต้องโทษจำคุกอยู่ ต้องรับโทษลดขั้นสามขั้น และการแต่งงานถือเป็นโมฆะ การแต่งงานอาจจัดเลี้ยงได้ตามคำสั่งของปู่ย่าหรือบิดามารดา แต่ในกรณีนี้ ห้ามจัดเลี้ยงฉลองผู้ฝ่าฝืนบทเฉพาะกาลนี้ต้องรับโทษลดขั้นหนึ่งขั้น (มาตราที่ 318)

ข้อห้ามเกี่ยวกับการแต่งงาน

ข้อห้ามเกี่ยวกับการแต่งงานที่ถือว่าเป็นความผิดร้ายแรงที่สุดตามแนวคิดหยู คือ การแต่งงานกับบุคคลร่วมสายสกุลหรือเป็นญาติร่วมสกุลใกล้ชิดกัน แต่กรณีของเวียดนามนั้นห้ามถึงการแต่งงานกับญาติฝ่ายแม่ของตน มีหลักฐานแสดงให้เห็นว่า ขุนนางราชสำนักสมัยเลแถงตงจริงจังกับกรณีนี้มาก เช่น ในปีที่ 12 รัชศกโห่งดึ๊ก หรือ ค.ศ. 1481 ขุนนางประจำสำนักบริหารราชการสูงสุดตำแหน่งผู้หนึ่งได้ ถวายฎีกาให้กำหนดธรรมเนียมแบบแผน 4 ข้อ หนึ่งในนั้นมีการระบุว่าการแต่งงานกับหญิงนั้น ต้องเป็นหญิงผู้เป็น “คนนอก (สายสกุล)” (*เหงื่อยหงว่าย* - nguoi ngoai) ซึ่งหมายถึง หญิงจากต่างสกุล โดยมีการเสนอบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนไว้ว่า

ต้องลงโทษบังคับใช้แรงงานหนัก (*โด่* – do)[9] (Dai Viet Su Ky Toan Thu II, 1998: 483)

กฎหมายราชวงศ์เลยังกำหนดบทลงโทษในความผิดฐานแต่งงานกับสมาชิกร่วมสายสกุลไว้ถึงขั้นประหารชีวิตด้วยการตัดศีรษะ โดยถือเป็นความผิดร้ายแรงลำดับที่สิบ มาตราที่ 319 ห้ามการแต่งงานกับลูกติดของป้า อา หรือของพี่สาวน้องสาว โดยถือผู้ฝ่าฝืนนั้นมีความผิดเสมอการกระทำผิดทางเพศร้ายแรง อย่างไรก็ตามกลับปรากฏว่า ในสมัยราชวงศ์เจิ่น (ค.ศ. 1225 – 1400) ธรรมเนียมการแต่งงานร่วมสายสกุลเดียวกันเป็นสิ่งที่กระทำกันในพระราชวงศ์โดยไม่ถือว่าผิดกฎหมาย ซึ่งอาจถูกตีความให้เป็นการรักษาความมั่นคงทางการเมืองของกลุ่มผู้นำ (ดู อนันท์ธนา, 2548)

นอกจากนั้นยังห้ามการแต่งงานระหว่างขุนนางหรือเจ้าหน้าที่กับหญิงผู้มีอาชีพ “เต้นกินรำกิน” หรือ นักร้อง นักแสดง ซึ่งถือเป็นการแยกแยะชนชั้นอย่างชัดเจน ขุนนางผู้ฝ่าฝืนต้องรับโทษตีด้วยไม้พลองเจ็ดสิบไม้และลดขั้นสามขั้น บุตรหรือหลานขุนนางที่แต่งงานกับหญิงเหล่านี้ต้องรับโทษตีหกสิบไม้เช่นกัน การแต่งงานนั้นให้ถือเป็นโมฆะ (มาตราที่ 323)

นอกจากนั้น การให้การแต่งงานเป็นโมฆะทันทีนั้นยังมีการระบุไว้หลายมาตราสะท้อนเงื่อนไขเฉพาะของสังคมเวียดนาม เช่น การห้ามแต่งงานกับชาวต่างชาติทั้งที่เป็นสามัญชนและขุนนาง (มาตราที่ 71 และ 334) แต่ส่วนใหญ่พบว่า เงื่อนไขที่นำไปสู่การให้การแต่งงานเป็นโมฆะนั้นเกี่ยวข้องกับค่านิยมและโลกทัศน์แบบหยูเช่น การแต่งงานในช่วงที่มีการไว้ทุกข์ให้บิดามารดา (มาตราที่ 317) การแต่งงานในขณะที่บิดามารดาต้องโทษจำคุก (มาตราที่ 318) การบังคับให้หญิงหม้ายแต่งงาน (มาตราที่ 320) ห้ามขุนนางแต่งงานกับหญิงผู้มีอาชีพขับร้องหรือนักแสดงละคร (มาตราที่ 323) การแต่งงานกับภรรยาหม้ายของพี่ชาย น้องชายหรืออาจารย์ (มาตราที่ 324) ส่วนการบังคับหย่าอีกกรณีหนึ่ง คือ การที่บุตรเขยใช้วาจาก้าวร้าวดูหมิ่นพ่อตาแม่ยาย (มาตราที่ 333) ทั้งหมดนี้ถือเป็นการขัดต่อหลักความกตัญญู

[9] กฎหมายถางระบุชัดเจนว่า เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับครอบครัวชาวนา จัดระเบียบเกี่ยวกับการแต่งงานไว้ในหัวข้อนี้ รวมไว้กับเรื่องภาษี

ซื่อสัตย์ภักดีและความสุภาพนอบน้อมต่อผู้อาวุโส ซึ่งถือเป็นคุณธรรมแบบหยู เช่นเดียวกับในประมวลกฎหมายราชวงศ์เลหรือ *ก๊วกเจี่ยวหิ่งหลวต* ได้ระบุถึงประเภทและสถานะของภรรยาตามลำดับชั้นไว้ชัดเจน คือ กำหนดให้มีภรรยาหลวงและภรรยารอง อาจสันนิษฐานได้ว่าข้อกำหนดในกฎหมายเกี่ยวกับสถานะของภรรยาและทายาท เขียนไว้เป็นครั้งแรกในสมัยนี้ก็เป็นได้

ภรรยาหลวง (เธ)

ภรรยาหลวง หรือ *เธ* นั้นเป็นสถานะที่ได้รับการกำหนดไว้ตามกฎหมาย นับเป็นธรรมเนียมที่ได้รับอิทธิพลจากสำนักหยูของจูซี แต่จากการศึกษาเนื้อหาในประมวลกฎหมายราชวงศ์เลแล้ว พบว่า มีทั้งมาตราที่ลอกหรือดัดแปลงมาจากประมวลกฎหมายของจีนในขณะที่หลายมาตรานั้นมีปรากฏเฉพาะในประมวลกฎหมายของเวียดนาม น่าสังเกตว่ามาตราส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับภรรยาหลวงนั้นเป็นการระบุถึงอภิสิทธิ์และผลประโยชน์ที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย และเกี่ยวข้องกับภรรยาหลวงของขุนนางเป็นหลัก แสดงให้เห็นว่าการปรับเปลี่ยนระบบครอบครัวให้เป็นไปตามแนวทางหยูนั้นคงเกิดขึ้นในครอบครัวขุนนางก่อนทั้งนี้อภิสิทธิ์เช่นว่านั้นเกี่ยวข้องกับระบบครอบครัวแบบหยูอย่างชัดเจน เช่น ในมาตราที่ 7 ระบุถึงการลดหย่อนโทษหรือ “พึงได้รับความปราณี” ของภรรยาขุนนาง ความว่า

> เมื่อมีสตรีผู้มีบรรดาศักดิ์อันเนื่องมาแต่ฐานะของสามี กระทำผิดและมีคุณสมบัติที่จะได้รับความปราณีเป็นพิเศษ นางพึงได้รับการลดหย่อนโทษตามแต่บรรดาศักดิ์ของนาง มาตรานี้ไม่พึงใช้กับกรณีที่เป็นการกระทำผิดต่อสามี ต่อปู่ย่าของสามี ต่อบิดามารดาของสามี หรือญาติผู้หนึ่งผู้ใดในชั้น ด่ายกง หรือชั้นใกล้เคียงตามธรรมเนียมไว้ทุกข์ (Nguyen Ngoc Huy & Ta Van Tai, 1987 : 112)

ในมาตราที่ 308 และ 309 ในบทว่าด้วยครอบครัวและการสมรส แสดงถึงอิทธิพลแนวคิดหยูแบบจูซีอย่างชัดเจน ด้วยการรับรองสถานะของภรรยาหลวงที่ต้องดำรงอยู่อย่างไม่อาจเปลี่ยนแปลงหรือแทนที่ได้ สามียังต้องยอมรับสถานะของ

นางให้อยู่ในฐานะที่ต้องได้รับความสนใจ มิฉะนั้นจะถูกเพิกถอนสิทธิในการเป็นสามี นอกจากนั้นภรรยายังมีสิทธิสมรสใหม่อีกด้วย โดยเฉพาะมาตราที่ 308 นั้น น่าสนใจมากที่เป็นการประมวลขึ้นโดยฝ่ายเวียดนามเอง ขณะที่ประมวลกฎหมายจีนราชวงศ์หมิงและชิง ยังไม่เป็นเช่นนี้ ซึ่งอาจตีความได้ว่าผู้ประมวลกฎหมายของเวียดนามยังคำนึงถึงสถานะของหญิงผู้เป็นภรรยามากกว่ากรณีของจีน (Nguyen Ngoc Huy, 1980 : 174 -5)

> ผู้เป็นสามีที่ละเลยภรรยาหลวงของตนและไม่ยอมเยี่ยมเยือนนางเป็นเวลาห้าเดือน (นางมีสิทธิรายงานเรื่องนี้ต่อขุนนางท้องที่หรือขุนนางหมู่บ้านเพื่อให้รับรู้กันทั่วไปได้) สามีผู้นั้นจะถูกเพิกถอนสิทธิจากภรรยาของตน หากคู่สมรสมีบุตรร่วมกันแล้ว ช่วงเวลาดังกล่าวจะขยายเป็นหนึ่งปี ทั้งนี้ไม่หมายรวมถึงสามีผู้จำต้องเดินทางจากภรรยาในหน้าที่ของทางการ
>
> สามีผู้ซึ่งทอดทิ้งภรรยาของตนไปแล้ว แต่ยังถือสิทธิตามอำเภอใจไปจับกุมบุรุษผู้ซึ่งนางไปสมรสด้วยในภายหลัง ต้องรับโทษลดขั้น (มาตราที่ 308)
> สามีผู้เลื่อนฐานะภรรยารองให้ขึ้นเป็นภรรยาหลวง ต้องถูกปรับหากเป็นเพราะความเสน่หาต่อหญิงนั้น จนทำให้ทอดทิ้งเหินห่างภรรยาหลวง ต้องรับโทษลดขั้น (มาตราที่ 309)

อย่างไรก็ตาม พบว่า มีหลายมาตราที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของภรรยาหลวง สะท้อนถึงการควบคุมภรรยาให้อยู่ในอำนาจของสามี ซึ่งถือเป็นแนวคิดแบบหยูอย่างชัดเจน น่าสนใจว่าข้อบังคับเหล่านี้ถือเป็นการนำเอาวัฒนธรรมต่างแบบเข้ามาบังคับใช้อย่างชัดเจนที่สุด มาตราที่สะท้อนค่านิยมแบบหยูมากที่สุดดูเหมือนเป็นการกำหนดให้ภรรยายอมรับสถานะที่ “เป็นรอง” สามี และไม่กระทำการขัดต่อธรรมเนียมที่แสดงให้เห็นถึงการไม่ “เคารพ” สามี ซึ่งเป็นการฝ่าฝืนธรรมเนียมแบบหยู ที่สำคัญ การกระทำความผิดเช่นนี้ถูกกำหนดให้เป็นการกระทำความผิดขั้นมหันตโทษลำดับที่สี่ในมหันตโทษทั้งสิบ (*เถิบอั๊ก* - Thap Ac)

(ความผิดมหันต์) ลำดับที่สี่ คือ ความผิดอันเกี่ยวกับการทรยศ (*อั๊กหงิก*) (อาทิ การทุบตีและวางแผนสังหารบิดามารดาของบุคคลใด บุคคลหนึ่ง หรือการสังหารญาติคนใดคนหนึ่งต่อไปนี้ คือ น้องของสามี หรือภรรยาของน้องของบิดา น้องสาวของบิดา พี่ชายหรือพี่สาว ตา ยายของฝ่ายมารดา สามี ปู่ย่าของสามี หรือบิดามารดาของสามี (มาตราที่ 2)

สังเกตได้ว่า แม้เป็นกรณีฆาตกรรม แต่ข้อกฎหมายระบุชัดเจนว่า หากเป็นการฆาตกรรมที่ภรรยากระทำต่อสามี หรือแม้แต่การปกปิดการตายของสามี การลงโทษนั้นต้องลงโทษในฐานะที่เป็นการกระทำผิดระหว่างภรรยากับสามี ไม่ใช่ความผิดระหว่างบุคคลทั่วไป นอกจากนั้นยังระบุไว้มาตราที่ 7 ในบทเดียวกันนั้น ในกรณีหญิงผู้เป็นภรรยาขุนนางกระทำผิด จะได้รับการ “พิจารณาเป็นพิเศษ” ในการดำเนินคดี แต่ “มาตรานี้ไม่อาจใช้ได้ในกรณีที่การกระทำผิดต่อสามีของนาง ต่อปู่ย่าของสามี ต่อบิดามารดาของสามี หรือหนึ่งในญาติของสามีในลำดับชั้นไว้ทุกข์ *ด่ายกง* หรือใกล้ชิดกว่านั้น” (Nguyen Ngoc Huy & Ta Van Tai, 1987:112) ในมาตราที่ 131 บรรพที่ 2 บทว่าด้วยการกระทำผิดและข้อบังคับ ระบุว่า “ผู้ใดไปร่วมงานบันเทิง ฟังดนตรีหรือชมละคร ขณะที่ปู่ย่า บิดามารดา หรือสามีของตนถูกคุมขังด้วยต้องโทษประหาร (บุคคลผู้นั้น) ต้องรับโทษลดขั้น”

ภรรยายังต้องหน้าที่ในครอบครัวอย่างเคร่งครัด ที่สำคัญกฎหมายถึง กับระบุห้ามภรรยา ไม่ว่าจะเป็นภรรยาหลวงหรือภรรยารอง จากบ้านของสามีไปโดยไม่ได้รับอนุญาต โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากภรรยาผู้นั้นไปแต่งงานใหม่ โทษยิ่งรุนแรงกว่าเดิม และยังรวมไปถึงสามีใหม่ของนางด้วย

> ภรรยาหลวงหรือภรรยารองผู้ใดเดินทางออกนอกบ้านของสามีนาง โดยไม่ได้รับอนุญาต ต้องรับโทษบังคับใช้แรงงานเป็นคนครัว หากออกจากบ้านสามีแล้ว ไปแต่งงานใหม่ โทษใช้แรงงานหนักจะปรับขึ้นเป็นทำหน้าที่เป็นไพร่กสิกรเพาะกล้าข้าว สินทรัพย์ของภรรยาผู้มี

> ความผิด ทั้งที่เป็นบุคคลและทรัพย์สินมีค่าต้องคืนแก่สามี สามีคนใหม่ต้องรับโทษบังคับใช้แรงงานหนัก หากรู้เห็นว่าการกระทำเช่นนี้เป็นความผิด แต่หากไม่รู้ ไม่ต้องรับโทษ (มาตราที่ 321)

มาตราข้างต้นนี้ทำให้เห็นถึงแนวคิดหยูที่ถือเรื่องหน้าที่หรือ "พันธะ" ของภรรยาต่อสามี พันธะนั้นอาจแปลความได้ถึงความภักดีซื่อตรงต่อคู่ครอง นอกจากนั้น ยังทำให้เราได้ทราบว่าสิทธิในการครอบครองทรัพย์ของภรรยานั้นจะหมดสิ้นไปเมื่อภรรยากระทำผิดในข้อหานี้ อนึ่ง น่าสังเกตเช่นกันว่าบทลงโทษในมาตรานี้มีเฉพาะในกฎหมายของเวียดนาม ขณะที่รายละเอียดของการกระทำผิดนั้น แม้ปรากฏในกฎหมายจีนทั้งของราชวงศ์ถาง หมิงและชิง และราชวงศ์เหงวียนของเวียดนาม ที่สำคัญพบว่า บทลงโทษหญิงผู้ละทิ้งบ้านและครอบครัวไปแต่งงานใหม่นั้น มีโทษถึงตายตามกฎหมายจีนราชวงศ์ชิง อาจกล่าวได้ว่าสถานะของหญิงในเวียดนามนั้นอาจถือว่าได้รับ "ความพิจารณาเป็นพิเศษ" ยิ่งกว่าจีนก็เป็นได้ (Nguyen Ngoc Huy, 1980 : 180)

บทลงโทษภรรยาหลวงที่กระทำผิดต่อสามีและขัดต่อธรรมเนียมแบบหยูยังมีอีกหลายมาตรา เช่น การลงโทษภรรยาหลวงที่แต่งงานใหม่ในขณะไว้ทุกข์แก่สามี กำหนดโทษให้ใช้แรงงานหนัก และหากสามีใหม่รับรู้การกระทำเช่นนี้ ก็ต้องถูกลงโทษลดขั้น การแต่งงานถือเป็นโมฆะ (มาตราที่ 317) อีกมาตราหนึ่งที่น่าสนใจคือ ความผิดในการใช้เวทมนตร์คาถาหรืออาศัยแม่มดหมอผีทำเสน่ห์ "เพื่อปลุกเร้าความเสน่หาจากปู่ย่า บิดามารดา สามีหรือนาย" มีโทษบังคับใช้แรงงานเป็นตะพุ่นหญ้าช้าง แต่หากกระทำต่อองค์จักรพรรดิ โทษนั้นถึงประหารด้วยการรัดคอ (มาตราที่ 423) เป็นที่ชัดเจนว่ามาตรานี้มีจุดมุ่งหมายถึงการกระทำผิดของหญิงเป็นหลัก[10]

อย่างไรก็ตาม น่าสังเกตเช่นกันว่ามาตราที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวและผู้หญิงที่ปรากฏในประมวลกฎหมายราชวงศ์เลนั้น ส่วนใหญ่เกือบเป็นการคัดลอกมา

[10] มาตรานี้คล้ายคลึงกับกฎหมายราชวงศ์ถางของจีน แต่ในปี 1437 มีการลงโทษประหารชีวิตขุนศึกบิดาของพระสนม ในข้อหาทำเสน่ห์แก่จักรพรรดิ (Kham Dinh Viet Su Thong Giam Cuong Muc I, 1998 : 918-9)

จากกฎหมายจีน โดยเฉพาะกฎหมายราชวงศ์ถาง แม้มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความรุนแรงของโทษอยู่บ้างก็ตาม ที่น่าสนใจกว่านั้นคือ พบว่า ประมวลกฎหมายของเวียดนามมีบทลงโทษเกี่ยวกับการกระทำผิดทางเพศแยกเป็นบทเฉพาะในบรรพที่ 3 มีทั้งหมด 10 มาตรา เป็นมาตราเสริมในบรรพนี้ ที่มี 3 บท เกี่ยวข้องกับครอบครัว การแต่งงาน และมรดก ไม่มีหลักฐานว่าบทนี้ประมวลขึ้นเมื่อใด ขณะที่ไม่มีการแยกบทเฉพาะในกฎหมายจีน นอกจากนั้นบทลงโทษยังจริงจังและรุนแรงมาก ไม่ว่ากรณีที่ผู้กระทำผิดเป็นชายหรือเป็นหญิงก็ตาม แม้แต่ในสมัยก่อนรัชกาลจักรพรรดิเลแถงตงซึ่งพอจะสันนิษฐานได้ว่า เป็นเพราะทรงจริงจังกับคำสอนสำนักหยูมาก เช่น ในปี ค.ศ. 1435 รัชกาลจักรพรรดิเลถายตง (Le Thai Tong) จักรพรรดิองค์ที่สองของราชวงศ์ มีการประหารสตรีผู้หนึ่งด้วยการรัดคอให้ตาย เพราะกระผิดฐานมีสัมพันธ์กับชายผู้หนึ่ง น่าสังเกตเช่นกันว่าถึงกับมีการระบุไว้ในพงศาวดารชาติ อาจเป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้ประมวลซึ่งเป็นราชบัณฑิต พยายามยืนยันว่า แนวคิดหยูมีความสำคัญในราชวงศ์เลมาตั้งแต่แรกหรือก่อนรัชกาลจักรพรรดิเลแถงตงแล้วก็เป็นได้ และถือเป็นสัญลักษณ์อันสืบเนื่องถึงความมี “อารยธรรม” ของเวียดนาม (Nguyen Ngoc Huy, 1980 : 232 – 3; Dai Viet Su Ky Toan Thu II, 1998: 331)

อีกประเด็นที่น่าสนใจ คือ การลงโทษผู้กระทำผิดทางเพศที่ปรากฏในบางมาตราในบทดังกล่าว เช่น ในมาตราที่ 406 เกี่ยวข้องกับการมีสัมพันธ์ระหว่างหญิงผู้เป็นภรรยาหลวงหรือภรรยารองของปู่ของสามี ของบิดา หรือมีสัมพันธ์กับมารดาบุญธรรม “แม่นม” ภรรยาของญาติผู้ใหญ่ฝ่ายสามี พี่สาวหรือน้องสาวของบิดาหรือมารดา น้องสาว หรือกับภรรยาของบุตรชายหรือหลานชาย กับบุตรสาวของน้องชายหรือพี่ชาย ผู้กระทำผิด (ฝ่ายชาย) ต้องรับโทษถึงขั้นประหารด้วยการตัดศีรษะ ขณะเดียวกันฝ่ายหญิงต้องรับโทษเนรเทศเช่นเดียวกับในมาตราที่ 407 ลงโทษคนรับใช้ในบ้านที่มีสัมพันธ์กับภรรยา บุตรสาวหรือลูกสะใภ้ ของนายถึงขั้นประหารด้วยการตัดศีรษะเช่นกัน ส่วนฝ่ายหญิงก็หารอดพ้นโทษไม่ โดยต้องถูกเนรเทศเช่นกัน

อนุภรรยา

การกำหนดลำดับชั้นหรือสถานะในครอบครัวระหว่างภรรยาหลวงและอนุภรรยาถือเป็นสิ่งสำคัญและเป็น "ดัชนี" แสดงอิทธิพลแนวคิดหยูในระบบกฎหมายจารีตที่ชัดเจนประการหนึ่ง ระบบภรรยาหลวงและอนุภรรยาถือเป็นการยอมรับในระบบสังคมที่ให้ชายมีภรรยาหลายคนได้ (polygamy) ในจีนซึ่งเป็นแม่แบบทางอารยธรรมของเวียดนามนั้นมีการ "จัดระบบ" ในเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจน และยิ่งจริงจังมากขึ้นนับแต่มีการฟื้นฟูแนวคิดหยูในสมัยราชวงศ์ซ่งและนำมาเป็นส่วนหนึ่งในกฎหมายนับแต่ราชวงศ์หยวนจนถึงชิง[11]

อย่างไรก็ตามไม่มีหลักฐานว่า ธรรมเนียมการมีภรรยาหลายคนนั้นปรากฏอยู่ในสังคมเวียดนามก่อนถูกจีนยึดครองหรือไม่ แต่ธรรมเนียมนี้อาจปฏิบัติกันอยู่ในหมู่ชนชั้นสูงตั้งแต่กษัตริย์จนถึงขุนนางหรือผู้มั่งคั่ง พงศาวดารเวียดนามระบุถึงกษัตริย์เวียดนามที่ทรงตั้งตำแหน่งพระชายาหลวง หรือ *หว่างโห่ว* "เสมอกัน" ถึงห้าพระองค์ตั้งแต่สมัยกษัตริย์โง กษัตริย์พระองค์แรกในยุคเอกราชของเวียดนามในคริสต์ศตวรรษที่ 10 และปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงในบางรัชกาลในสมัยราชวงศ์หลี ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ "ผิดธรรมเนียม" ตามทัศนะของขุนนางปัญญาชนในยุคหลัง นับแต่เลวันฮึว (Le Van Huu) ผู้ประมวลพงศาวดารชาติฉบับแรก *ด่ายเหวียตสือกี๋* ในคริสต์ศตวรรษที่ 13 ที่ยึดมั่นในหลักจริยธรรมแบบหยู[12]

นับแต่สถาปนาราชวงศ์เลในปี ค.ศ. 1428 ไม่ปรากฏรายละเอียดการในตรากฎหมายเกี่ยวกับอนุภรรยาชัดเจนนัก นอกจากในสมัยจักรพรรดิเลแถงตง แต่สิทธิและหน้าที่รวมถึงบทลงโทษในการกระทำผิดนั้นไม่ต่างจากภรรยาหลวง อย่างไรก็ตามข้อห้ามสำคัญที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับภรรยารอง คือ ข้อห้ามใน

---

[11] ตามธรรมเนียมจีนโบราณนั้นมีข้อกำหนดในเรื่องจำนวนภรรยาไว้ชัดเจนโดยอ้างอิงกับหลักจักรวาลวิทยา กษัตริย์สมัยราชวงศ์โจวมีพระชายาเอก 1 นาง ชายารองชั้นแรกหรือ ฟุเหยิน 3 นาง ชายารองชั้นสองหรือปิน 9 นาง ชายารองชั้นสามหรือ ซือฟุ 27 นาง และชายารองชั้น อวี่ชิ 81 นาง รวมทั้งสิ้น 121 นาง (อดุลย์, 2548: 29)

[12] มีการวิจารณ์ไว้ในงานเขียนประวัติศาสตร์ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 สมัยราชวงศ์เล "เหวียตสามทงเขาต๋งหล่วน" โดยหวูกวิ่ง แปลเป็นภาษาไทยแล้ว (ดู อนันท์ธนา, 2546)

การเลื่อนฐานะเป็นภรรยาหลวง ในมาตราที่ 308 และ 309 ในบทว่าด้วยครอบครัวและการแต่งงาน ดังกล่าวถึงไปแล้ว นอกจากนั้น ยังมีข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในการทำพิธีเซ่นไหว้บรรพชนฝ่ายสามี และที่สำคัญยิ่งกว่า คือ การรับมรดกและสิทธิในมรดกของบุตรชายหรือบุตรสาว ซึ่งมีนำเอาพระราชกำหนดเพิ่มเติมไปรวมไว้ในประมวลกฎหมายภายหลัง การยอมรับสิทธิของทายาทจากภรรยารองถือเป็นความเปลี่ยนแปลงใหม่ที่เกิดขึ้นตั้งแต่รัชกาลจักรพรรดิเลแถงตงและได้รับการสืบทอดต่อมาในรัชกาลจักรพรรดิเลเหียนตง

> ...หากบุตรชายผู้นี้ (บุตรจากภรรยาหลวง) ...ภรรยาหลวงไม่มีบุตร กำหนดให้บุตร
> ผู้มีคุณความดีเป็นที่สุดในบรรดาบุตรของภรรยารอง... (มาตราที่ 389)

การยอมรับสิทธิของทายาทจากภรรยารองยังขยายไปถึงรุ่นหลาน ในกรณีที่บุตรและหลานอันเกิดจากภรรยาหลวงเป็นหญิง พระราชกำหนดเพิ่มเติมระบุให้มอบภาระการเป็นผู้เซ่นไหว้บรรพชนแก่หลานอันเกิดจากสายอนุภรรยาได้ (มาตราที่ 393)

ข้อสังเกตที่น่าสนใจไม่น้อย คือ การยอมรับสิทธิของอนุภรรยาที่มีการระบุไว้ครั้งแรกในรัชกาลจักรพรรดิเลแถงตงนั้นมีเหตุผลจากการให้ความสำคัญต่อการรักษาสถานะของสถาบันขุนนางหรือตระกูลขุนนางมากกว่าเหตุผลอื่นใด Nguyen Ngoc Huy & Ta Van Tai (1987 : 226 – 7) อ้างรายละเอียดจากงาน*ประมวลพระราชกำหนดกฎหมายในสมัยโห่งดึ๊ก* หรือ *โห่งดึ๊กเถี่ยนจิ๋งทือ* (Hong Duc Thien Chinh Thu) ว่าในปี ค.ศ. 1461 หรือ รัชศกกวางถ่วน ปีที่ 2 จักรพรรดิเลแถงตงทรงตรัสถามเหล่าขุนนางเกี่ยวกับความหมายของ บุตรผู้เป็นทายาทสืบสกุล และเป็นผู้เป็นประธานทำพิธีเซ่นไหว้บรรพชน ณ ที่ดินตั้งศาลบรรพชน หรือ *เฮืองหวา* (Huong hoa) ซึ่งเรียกว่า *ดิ๊กตื๋อ* (Dich Tu) โดยกำหนดว่าควรเป็นบุตรชายที่มีอายุสูงที่สุดในหมู่บุตรอันเกิดจากภรรยาหลวงและอนุภรรยา หรือต้องกำหนดให้เป็นบุตรชายอันเกิดจากภรรยาหลวงเท่านั้น แต่ไม่ปรากฏว่ามีการทูลถวายคำตอบแต่อย่างใด

เหตุการณ์ข้างต้นนี้ดูเหมือนสัมพันธ์กับเหตุการณ์ในปีก่อนหน้า ในรัชศกกวางศกกวางถ่วนปีที่ 1 หรือ ค.ศ. 1461 เมื่อจักรพรรดิเลแถงตงทรงมีราชโองการต่อบรรดาขุนนางทั้งในราชธานีและหัวเมืองที่ไม่มีบุตร ให้สรรหาบุตรจากสกุลอื่นที่ตนนิยมใกล้ชิดมาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรมได้หนึ่งคน เพื่อให้รับมรดกหรือเป็นทายาทสืบสกุล (Dai Viet Su Ky Toan Thu II, 1998: 391; Kham Dinh Viet Su Thong Giam Cuong Muc I, 1998 : 989) แสดงถึงการให้ความสำคัญต่อการสร้างและรักษาสถาบันขุนนางของจักรพรรดิเลแถงตง โดยเฉพาะเมื่อทรงขึ้นครองราชย์ใหม่ การสนับสนุนสถาบันขุนนางจึงอาจมีความหมายทางอ้อมต่อความมั่นคงของพระราชอำนาจ ทั้งนี้อาจตีความได้เช่นกันว่าเป็นการส่งเสริมให้ธรรมเนียมแบบหยูได้รับการฟื้นฟูหรือให้ความสำคัญขึ้นในเวลาต่อมา ดังปรากฏหลักฐานว่า ในรัชศกกวางถ่วนปีที่ 5 หรือ ค.ศ. 1464 ขุนนางราชสำนัก เลืองเถวิง (Luong The Vinh) ได้ทูลถวายความเห็นว่า ยังไม่มีการกำหนดความหมายของบุตรผู้สืบสกุลหรือทายาท เลืองเถวิงยังอ้างถึงงานสารานุกรมธรรมเนียมและหลักปฏิบัติโบราณของราชวงศ์หมิงของจีนชื่อ *ตามไทมิงหลวต* และปรากฏคำอธิบายว่า

> 1) มีเพียงบุตรชายอันถือกำเนิดจากภรรยาหลวงเท่านั้น ที่ถือเป็นบุตรผู้เป็นทายาท (*ดิ๊กตื่อ*) และในบรรดาบุตรทั้งหลายนั้น เฉพาะผู้มีอายุมากที่สุดเท่านั้นที่จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้สืบมรดก ทำพิธีเซ่นไหว้บรรพชน ผู้ใดฝ่าฝืนหลักเกณฑ์นี้และตั้งให้บุตรผู้เยาว์กว่า (ให้เป็นผู้สืบมรดก) ต้องรับโทษ
> 2) หากภรรยาหลวงไม่มีบุตร แม้มีอายุเกิน 50 แล้วก็ตาม อนุญาตให้ตั้งบุตรชายหนึ่งในบรรดาบุตรชายอันเกิดจากอนุภรรยาทั้งหลาย (เป็นผู้สืบมรดก) แต่หากมิได้เป็นการตั้งบุตรที่มีอายุมากที่สุดเป็นผู้สืบมรดก ต้องรับโทษเช่นกัน (Nguyen Ngoc Huy, 1980: 226 -7)

รายละเอียดข้างต้นนั้น[13] สอดคล้องกับมาตราที่ 388 และ 389 อย่างไรก็ตาม เราไม่อาจทราบถึงที่มาของแนวทางเหล่านี้ได้ชัดเจนว่ามาจากประมวลกฎหมายจีน

[13] ทั้งยังไม่ทราบที่มาของหนังสือ ตามไทมิงหลวต ว่าเป็นของจีนหรือเวียดนาม

หรือเป็นสิ่งที่ยึดถือปฏิบัติในเวียดนามมาก่อน อย่างไรก็ตามมีหลักฐานว่าการจัดการทรัพย์ที่เป็นมรดกนั้น ในราชวงศ์เล บุตรหลานที่สืบจากอนุภรรยานั้นไม่ได้รับส่วนแบ่งในที่ดินเท่ากับบุตรของภรรยาหลวง ซึ่งต่างจากกฎหมายราชวงศ์เหงวียนซึ่งลอกมาจากกฎหมายจีนราชวงศ์หมิงและชิง ที่กำหนดให้บุตรของอนุภรรยาได้รับส่วนแบ่งมรดกเท่าๆ กับบุตรของภรรยาหลวง

ภรรยาหม้าย

เอกลักษณ์ประการหนึ่งของแนวคิดแบบหยูและมีความสืบเนื่องกับระบบครอบครัวและการแต่งงาน คือ แนวคิดเกี่ยวกับภรรยาหม้าย ผู้ครองตนเป็นหม้ายตลอดชีวิตจะได้รับการยกย่องเชิดชูเป็นที่สุด ตรงข้ามกับหญิงหม้ายที่แต่งงานหรือมีสามีใหม่ กลับถือเป็นการกระทำที่ถูกประณามเหยียดหยามจนถึงกับถือเป็นความผิดร้ายแรงตามกฎหมาย การแต่งงานใหม่หลังสามีเสียชีวิตหรือหนีจากสามีไปถือเป็นความผิดร้ายแรงเสมือนการ “ไร้คุณธรรม” ซึ่งหมายถึงการไม่ซื่อตรงจงรักต่อสามี ตามคติหยูถือว่าคุณธรรมที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของหญิงคือการอุทิศตนเพื่อสามีเพียงคนเดียว ตลอดชีวิต

การให้ความสำคัญต่อคุณธรรมของหญิงหม้ายเช่นนี้ปรากฏเป็นครั้งแรกในสมัยราชวงศ์เลในรัชกาลจักรพรรดิเลแถงตง เมื่อทรงมีพระราชโองการในปี ค.ศ. 1470 ระบุถึงการยกย่อง “หญิงหม้ายคุณธรรม” และกำหนดให้ขุนนางทั่วประเทศเสาะหาหญิงผู้รักษาความเป็นหม้ายเช่นนี้ ซึ่งสอดคล้องกับเนื้อหาในมาตราที่ 297 ในบทว่าด้วยครัวเรือนและการแต่งงาน

> ขุนนางระดับจังหวัดและอำเภอผู้ไม่ทูลเกล้าฯ ถวายรายงานต่อองค์พระประมุขในกรณีพิเศษที่ควรแก่การให้รางวัลด้วยเหตุที่มีความกตัญญูกตเวที ความสมานฉันท์ปรองดอง หรือกรณีหญิงหม้ายผู้มีคุณธรรม และกรณีที่ควรแก่การลงโทษด้วยเหตุที่ขัดต่อกฎเกณฑ์ทางจริยธรรมและคุณธรรมสำคัญ ต้องรับโทษลดขั้นหรือปรับไหม

นอกจากนั้นกฎหมายยังห้ามการบังคับให้หญิงหม้ายไปแต่งงานใหม่เช่นกัน ดังในมาตราที่ 320

> เมื่อใดที่หญิงยึดมั่นจงรักต่อสามีที่ถึงแก่ความตายไปหลังช่วงเวลาแห่งการไว้ทุกข์ หากผู้ใดนอกเหนือจากปู่ย่าหรือบิดามารดาของฝ่ายหญิง บังคับให้นางแต่งงานใหม่ บุคคลนั้นต้องรับโทษลดขั้นลงสามขั้น การแต่งงานให้ถือเป็นโมฆะและหญิงหม้ายนั้นต้องกลับสู่ครอบครัวของนาง ชายผู้จะเป็นสามีใหม่ของนางไม่ต้องรับโทษ

ประเด็นที่น่าสังเกตในมาตรานี้ คือ การให้สิทธิแก่ปู่ย่าหรือบิดามารดาของฝ่ายหญิงในการชี้นำหากมีการให้นางแต่งงานใหม่ ซึ่งคล้ายคลึงกับกฎหมายจีนราชวงศ์ถางและหมิง เว้นแต่บทลงโทษ ขณะที่กฎหมายราชวงศ์ชิงของจีนราชวงศ์เหงวียนของเวียดนามไม่มีข้อยกเว้นในเรื่องนี้ อาจแปลความได้ว่าราชสำนักเลยังไม่จริงจังกับกรณีนี้มากนักและถือว่าหญิงหม้ายในเวียดนามสมัยเลมีสิทธิสามารถแต่งงานใหม่ได้ หากได้รับการจัดการโดยญาติผู้ใหญ่ ซึ่งถือเป็นข้อแตกต่างอย่างชัดเจนจากกรณีของจีนหรือเกาหลี ซึ่งมีข้อห้ามชัดเจนในการแต่งงานใหม่ แม้เราไม่อาจทราบได้ว่ามีกรณีของการแต่งงานใหม่ของหญิงหม้ายอยู่หรือไม่ในขณะนั้น เพราะไม่ปรากฏหลักฐานในพงศาวดาร

อาจถือได้ว่า การอนุญาตให้หญิงหม้ายแต่งงานใหม่ได้นั้น เป็นการเอื้อประโยชน์ให้แก่หญิงหม้ายเองที่จะได้มีผู้ปกป้องคุ้มครองหากไม่มีบุตรกับสามีเก่าหรือแทนที่จะต้องใช้ชีวิตอยู่แต่เพียงลำพังขณะที่กฎหมายหลายข้อยังได้กำหนดให้หญิงหม้ายไม่ว่าจะเป็นภรรยาหลวงหรืออนุภรรยามีส่วนแบ่งในทรัพย์สินของสามี และห้ามบุตรของภรรยาอื่นร่วมสามีเดียวกันทอดทิ้งละเลย อย่างน้อยต้องมอบทรัพย์สินหรือที่ดินให้ทำกินตลอดที่มีชีวิตอยู่แม้ทรัพย์สินนั้นจะไม่ถือเป็นกรรมสิทธิ์ของนางก็ตาม ดังในมาตราที่ 374, 375, 376 เป็นต้น ที่น่าสังเกตยิ่งกว่านั้น คือ มาตราเหล่านี้มีเฉพาะในกฎหมายเวียดนามเท่านั้น (Nguyen Ngoc Huy, 1980 : 204 - 10)

สรุป

กล่าวได้ว่าการสร้างสังคมเวียดนามให้เป็นสังคมภายใต้อิทธิพลแนวคิดของสำนักขงจื๊อหยู ได้ปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนมากที่สุดครั้งแรกในรัชกาลจักรพรรดิเลแถงตง ในการนี้กฎหมายได้กลายเป็นเครื่องมือหรือมาตรการสำคัญในการปลูกฝังถ่ายทอดวัฒนธรรมแบบขงจื๊ออย่างจริงจังนอกเหนือจากการทำหน้าที่เป็นเครื่องมือควบคุมสังคมให้มั่นคงและสะท้อนถึงอำนาจรัฐที่มีต่อสังคมและวิถีชีวิตของประชาชนแทบทุกแง่มุม นอกจากข้อเท็จจริงข้างต้นแล้วประเด็นที่น่าสนใจจากการศึกษานี้คือ การสะท้อนความจริงจังเคร่งครัดของผู้ประมวลกฎหมายเวียดนามในการกำหนดบทลงโทษและลงโทษต่อการกระทำผิดในหลายกรณีโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับภรรยาและความสัมพันธ์ภายในครอบครัวให้มีความรุนแรงยิ่งกว่าที่ปรากฏในกฎหมายของจีน ทั้งสมัยราชวงศ์ถางและหมิง ซึ่งถือเป็น “แม่แบบ” ของกฎหมายเวียดนาม ซึ่งอาจแปรความได้ว่าผู้ปกครองเวียดนามอาจเห็นว่า การเพิ่มความเข้มข้นจริงจังด้วยการเพิ่มบทลงโทษหรือเพิ่มรายละเอียดของการกระทำผิดให้ชัดเจนมากขึ้นอาจเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงการให้ความสำคัญต่อแนวคิดของสำนักขงจื๊อ ซึ่งมีความหมายไปถึงความมุ่งมั่นต่อการปฏิรูปสังคมให้เข้าสู่ “ยุคฟื้นฟู” ที่มีการเอ่ยอ้างถึงนับแต่จักรพรรดิเลแถงตงได้ขึ้นครองราชย์ ดูเหมือนว่าในความคิดของชนชั้นนำเวียดนามขณะนั้น เวียดนามก็อาจถือเป็น แผ่นดินอารยะ ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าจีนด้วยการสร้างสังคมใหม่ตามแนวคิดของสำนักขงจื๊อ นอกจากนั้น การปฏิรูปสังคมอย่างเข้มข้นจริงจัง ยังสะท้อนผ่านแนวคิด “รัฐสวัสดิการ” ที่อยู่บนพื้นฐานปรัชญาอุดมคติแบบขงจื๊อดังปรากฏในข้อกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของอนุภรรยา และภรรยาหม้าย รวมถึงบุตรสาว ซึ่งต้องได้รับการคุ้มครองอุปถัมภ์อย่างจริงจังจากครอบครัว แสดงให้เห็นว่าการจริงจังในการนำเอาแนวคิดขงจื๊อมาเป็นส่วนหนึ่งกับกฎหมายและใช้บังคับนั้นมีเป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นคงและสงบสุขให้เกิดขึ้นแก่สังคมตามอุดมคติของสำนักคิดขงจื๊อ นอกจากนี้ยังอาจเห็นได้ถึงทัศนะของผู้นำเวียดนามในการปรับแปลงและนำเอาแนวคิดของต่างสังคมมาใช้กับสังคมเวียดนาม การศึกษานี้จึงอาจทำให้เห็นแง่มุมหลากหลายต่อกระบวนการสร้างสังคมตามแบบโบราณของเวียดนามที่มีผลสืบเนื่องมาถึงยุคหลังได้เช่นกัน

บรรณานุกรม

ตุง,เล. 2546. “เหวียตสามทงเขาต๋งหล่วน: วิพากษ์ประวัติศาสตร์เวียดนามอย่างสังเขป.” **ประวัติศาสตร์เวียดนาม: รวมงานเขียนว่าด้วยประวัติศาสตร์นิพนธ์และทัศนะต่ออดีต** รวบรวม แปลและเรียบเรียงโดย อนันท์ธนา เมธานนท์ (เอกสารเย็บเล่ม). อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

อนันท์ธนา เมธานนท์. 2548. “ผู้หญิงกับการเมืองสายตระกูลในราชสำนักเวียดนามราชวงศ์หลี และเจิ่น (ค.ศ. 1010-1400).” วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง ปีที่ 1 ฉบับที่ 1.

Dai Viet Su Ky Toan Thu I, II,III, IV. 1998. **Hanoi: Nha Xuat Ban Khoa Hoc Xa Hoi.**

Deuchler, Martina. 1992. **The Confucian Transformation of Korea: A Study of Society and Ideology.** Cambridge: Harvard University Press.

Ebrey, Patricia. 1993. **The Inner Quarters: Marriage and the Lives of Chinese Women in the Sung Period.** Berkeley, CA: University of California Press.

Kham Dinh Viet Su Thong Giam Cuong Muc I, II, III. 1998. **Hanoi: Vien Su Hoc & Nha Xuat Ban Giao Duc.**

Lan, Fengyou. 1967. **A History of Chinese Philosophy.** Princeton: Princeton University Press.

Le Thanh Khoi. 1986. **Histoire du Viet-Nam: des origins a 1858.** Paris: Sudestasie.

MacCormack, Geoffrey. 1996. **The Spirit of Traditional Chinese Law.** Athens: University of Georgia Press.

Nguyen Ngoc Huy & Ta Van Tai. 1987. **The Le code: Law in traditional Vietnam.** Athens, Ohio: Ohio University Press.

Nguyen Ngoc Huy. 1980. **‘Le Code des Lê: [Quoc Trieu Hinh Luat] ou [Lois pénales de la dynastie nationale].’** Bulletin de l’ Ecole francaise

d' Extreme - Orient, Tome LXVII. pp. 147-220.

Park, Pyong-ho. **"Characteristics of Traditional Korean Law."** Korea Journal 16:7 (July 1976): 4-16.

Tran, Trong Kim. 1999. **Viet Nam Su Luoc.** Hanoi: Nha Xuat Ban Van Hoa Thong Tin.

Wallace, Johnson. 1997. **The T'ang Code.** Princeton: Princeton University Press.

Whitmore, John K. 1968. **The Development of the Le Government in Fifteenth Century Vietnam.** Ph.D. dissertation, Cornell University.

Wolters, O.W. 1979. **"Assertions of Cultural Well-being in fourteenth-century Vietnam (part one)".** Journal of Southeast Asian Studies. 10, 2.

Woodside, Alexander B. 1971. **Vietnam and the Chinese Model.** Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Yu, Insun. 1978. **Law and Family in Seventeenth and Eighteenth Century Vietnam.** Ph.D. dissertation. University of Michigan.